

5

Val van het kabinet

Val van het kabinet

Aan de orde is het **debat** over **de val van het kabinet**.

De voorzitter:

We beginnen met het debat. Ik geef graag het woord aan de heer Timmermans. Hij heeft net als iedereen vier minuten spreektijd. Ik sta acht interrupties toe van hooguit 45 seconden. De heer Timmermans.

De heer Timmermans (GroenLinks-PvdA):

Dank u wel, voorzitter. Ik dank de minister-president voor zijn verklaring. Ik zal zo meteen ook op een aantal punten die hij maakt ingaan.

Voorzitter. Op korte afstand van Nederland, aan de grenzen van de Europese Unie, woedt een oorlog die inmiddels al meer dan 1 miljoen slachtoffers heeft opgeleverd, een oorlog die een directe bedreiging vormt voor onze veiligheid, een oorlog die een grote invloed kan hebben op onze gezamenlijke toekomst als Europeanen, maar ook als Nederlanders. Er komt een einde aan een treurspel van een jaar, van een kabinet dat niet in staat is geweest te handelen. Ruzie, onenigheid en stilstand zijn wat dit kabinet Nederland heeft geboden. Er zijn geen oplossingen gevonden, niet voor de woningnood, niet voor de stikstofcrisis, niet voor de veiligheid.

De reden hiervoor is duidelijk. Die is ook duidelijk gebleken in de afgelopen dagen. Als er verantwoordelijkheid moet worden genomen, als er moeilijke beslissingen moeten worden genomen, geeft de heer Wilders niet thuis. Dat wisten we al. Die ervaring hebben we al eerder gehad. In 2012 liep de heer Wilders ook weg toen het moeilijk werd. Deze keer is dat ook gebeurd. De vraag is dan ook aan met name de VVD: het is u eerder overkomen, u had kunnen uittekenen dat het u weer zou overkomen en toch heeft u gekozen voor een coalitie met de PVV. Ik hoop dat u vandaag — ik roep alle partijen in dit huis op om daar ook duidelijk over te zijn — duidelijk wil verklaren dat het niet in het landsbelang is om iemand tot de macht toe te laten die de regering uiteindelijk altijd leidt naar verlamming, naar het niet-vinden van oplossingen en naar ruzie.

Ik zeg dat ook omdat het businessmodel van de heer Wilders en de PVV altijd hetzelfde is. Je belooft de mensen de wereld. Onmiddellijk zou de eigen bijdrage worden afgeschaft. De huren zouden met 20% omlaaggaan. Het Zuyderlandziekenhuis zou volwaardig openblijven in Heerlen. De boodschappen zouden goedkoper worden. Noem al die enorme beloftes maar op. Die beloften worden gedaan, niets wordt nagekomen en dan volgt een grote afleidingsmanoeuvre en iemand anders krijgt de schuld. Meestal is dat iemand die moslim is of vanuit het buitenland komt. Zo kan ons land niet verder.

Ik neem het de heer Wilders zeer kwalijk dat hij de verdeeldheid in ons land heeft aangejaagd en ik neem het zijn coalitiepartners zeer kwalijk dat zij daar ook hun bijdrage aan hebben geleverd. Ik hoop dat ze inzien dat ze ons land op geen enkele manier verder helpen door deze verlamming

te laten voortduren. We staan als Nederlanders vandaag te veel met de ruggen naar elkaar toe. Wat we nodig hebben is leiderschap dat de problemen aanpakt en de problemen oplost. De mensen in Nederland willen graag dat niet alleen zij in een mooi huis kunnen wonen dat ze kunnen betalen, maar dat ook hun kinderen kunnen wonen op een betaalbare manier. Ze willen graag een baan waar ze voldoening uit halen en waar ze genoeg mee verdienen om in de kost te kunnen voorzien. Ze willen graag houden van wie ze willen houden. Ze willen graag de ruimte om zichzelf te zijn. En ze willen graag ook weer wat optimisme voor de toekomst hebben.

Ik zou zo graag zien dat wij er allemaal aan bijdragen om die dromen van Nederlanders weer waar te maken. Daarvoor is herstel nodig, daarvoor moeten we vooruit. Daarvoor zijn ook heel snel verkiezingen nodig. Ik hoop dat we op zo kort mogelijke termijn die verkiezingen kunnen organiseren, want dan kan het land weer vooruit. Ik zeg tegen de minister-president dat hij tot die tijd mijn fractie zal kunnen aanspreken op die dingen die moeten gebeuren om de veiligheid van ons land te garanderen. We hebben daar de afgelopen maanden een plan voor op tafel gelegd. Ik hoop dat het kabinet binnenkort met voorstellen komt en met onze Kamer in discussie gaat over hoe we de nationale en internationale veiligheid kunnen bevorderen, ook met een demissionair kabinet. Daar kunt u ons voor vinden. We willen vooruit, we moeten snel vooruit en daarom moeten er snel verkiezingen komen, zodat we deze hele treurige periode in onze vaderlandse geschiedenis snel achter ons kunnen laten.

Dank, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel. Dan geef ik graag het woord aan de heer Wilders van de fractie van de PVV.

De heer Wilders (PVV):

Voorzitter. Wat wilde de PVV nou precies? Wij willen meteen een totale asielstop. We willen intensieve grenscontroles. We willen iedere maar dan ook iedere asielzoeker direct aan de grens terugsturen. We willen de gezinshereniging per direct helemaal stoppen. We willen azc's sluiten en veroordeelde criminelen meteen het land uitzetten. Want Nederland schreeuwt om een harder asielbeleid.

Maar onze voormalige coalitiepartners weigerden hiervoor te tekenen en deze maatregelen toe te voegen aan het hoofdlijnenakkoord. Ze hadden daar honderdduizend smoesjes voor. Ze wilden het eerst uitzoeken of uitwerken, wat natuurlijk complete onzin is, want heel veel andere Europese landen die gebonden zijn aan dezelfde regels en verdragen als Nederland, voeren een aantal van die maatregelen gewoon al uit. Het moet nu meteen. Nederland kan het niet meer aan. Ons land dreigt één groot asielzoekerscentrum te worden. Ik krijg iedere dag tientallen mails van mensen die klagen over een azc dat bij hen in de buurt komt, met alle gevolgen van dien. Van overlast en criminaliteit tot een nog groter beroep op alles waar we in dit land al een enorm tekort aan hebben: woningen, zorg, onderwijs, financiën.

De PVV heeft de verkiezingen anderhalf jaar geleden niet voor niets gewonnen. Bijna 2,5 miljoen mensen gaven ons het vertrouwen en de opdracht om de asielinstroom terug te dringen en te komen tot het strengste asielbeleid ooit, zodat Nederland tot de landen van Europa zal gaan behoren met de strengste toelatingseisen. Dat staat letterlijk in het hoofdlijnenakkoord. Maar het tegenovergestelde is gebeurd. Er komen nog steeds veel te veel asielzoekers Nederland binnen, maar liefst 800 per week. En dat gaat maar door. Iedere elf dagen komt er een azc bij. Het is om gek van te worden. Mijn fractie tekent niet langer voor de ondergang van Nederland.

De heer Van Baarle (DENK):

De heer Wilders begon zijn inbreng met de opmerking: wat wilde de PVV nou eigenlijk? Wat de PVV wilde, weet Nederland. De PVV heeft beloofd om de btw op boodschappen op 0% te zetten. Dat is niet gelukt. Die belofte heeft de heer Wilders verbroken. De PVV heeft beloofd om de huren te verlagen. Dat is niet gelukt. Die belofte heeft de heer Wilders verbroken. De benzine zou goedkoper worden. Het eigen risico zou volledig afgeschaft worden. Hier staat gewoon een prutser! Hier staat een prutser, een politieke prutser, die om de aandacht af te leiden van zijn falen en van alle beloften die hij heeft verbroken, nu een asielverhaal ophangt en mept in de richting van vluchtelingen en Nederlandse moslims. Ik zou aan de heer Wilders willen vragen: denkt hij nou echt dat Nederland in deze afleidingsmanoeuvre trapt om de aandacht af te leiden van zijn falen, van zijn prutswerk? Hij heeft geen enkele belofte die hij heeft gedaan aan de Nederlanders, waargemaakt en heeft er een puinhoop van gemaakt.

De heer Wilders (PVV):

Ik denk dat heel veel Nederlanders gelukkig niet geloven wat u suggereert. Zij denken — wat ook de waarheid is — dat wij als PVV oprecht zijn. Wij hebben oprecht verantwoordelijkheid genomen. Wij hebben, nadat wij de verkiezingen hebben gewonnen, oprecht een regeerakkoord, een hoofdlijnenakkoord, gesloten met drie andere partijen, om te komen tot een beter Nederland. Dat hebben wij oprecht gedaan. Daar hebben we lang voor geknokt. Het is ook triest dat dat nu eindigt. Het is geen mooie dag geweest gisteren, ook voor mij niet. Ik had liever dat het kabinet was doorgegaan. We hebben onze nek uitgestoken, maar, nogmaals, er zijn grenzen.

Een van die grenzen die wij stellen, is onze belangrijkste belofte aan de kiezer. Dat is dat wij niet alleen zouden komen tot het strengste asielbeleid ooit, maar ook, zoals in het hoofdlijnenakkoord staat, dat wij bij de koplopers van Europa gaan horen als het gaat om het strengere asielbeleid. En dat zie ik niet gebeuren. Dat heb ik vanaf dag één niet zien gebeuren. Nou, misschien niet al na dag één, maar al vrij snel ging dat niet gebeuren. Ik heb gewacht. Ik ben geduldig geweest. Uiteindelijk moet je je rug recht houden. Als ons belangrijkste punt, waarvoor 2,5 miljoen mensen op mijn partij hebben gestemd, niet lukt, dan kan de conclusie geen andere zijn dan dat je zegt: zonder ons.

De heer Van Baarle (DENK):

Dat is nog geen begin van een antwoord op mijn vraag. De heer Wilders is een prutser. Hij is een prutser! Die huren gaan niet omlaag. Die huren gaan gewoon stijgen. Het eigen

risico wordt niet afgeschaft. De benzine wordt niet goedkoper. De btw op boodschappen gaat niet naar 0%. En dan wordt de aandacht van dat prutswerk afgeleid door de meest verschrikkelijke uitspraken te doen over de islam: "de islam hoort niet bij Nederland", "alles en iedereen is slachtoffer van de islam", "de islam is een ideologie van haat en geweld", "hoe minder islam, hoe beter". Dat gaat over vluchtelingen. Nederland is klaar met deze politiek van Wilders. Ik zou tegen de heer Wilders willen zeggen en nogmaals aan hem willen vragen: erken gewoon voor Nederland dat u er een puinzooi van heeft gemaakt, dat u een prutser bent en dat het meppen in de richting van vluchtelingen en moslims gewoon een hele goedkope, cynische manier is om de aandacht daarvan af te leiden.

De heer Wilders (PVV):

Een groot deel van Nederland, de meerderheid van Nederland, heeft genoeg van zowel de enorme asielinstroom als ook van de islam. Dat blijkt uit ieder onderzoek en uit iedere peiling. 60% van de Nederlanders vindt dat de islam niet bij Nederland hoort, blijkt uit recent onderzoek. Dat kunt u vervelend vinden, maar dat vinden zes op de tien Nederlanders. Mensen vinden in grotere mate dat de asielinstroom in Nederland veel verder moet worden beperkt. Het tienpuntenplan van ons, dat wij, zoals u weet, kortgeleden hebben gepresenteerd, heeft bij heel veel partijen tot 80%, 90% steun geleid. Dat geldt niet alleen voor alle coalitiepartijen, maar ook voor oppositiepartijen. Niet die van u, maar bij heel veel andere oppositiepartijen heeft het tot grote steun geleid. Mensen in Nederland hebben ons plan gezien en voor negen van de tien maatregelen was er 70%, 80%, 90% steun. Dat vinden mensen dus belangrijk. En dat hebben wij de mensen ook beloofd. Vandaar dat ik het in de coalitie heb voorgelegd. Ik heb niet gevraagd om het uit te zoeken, aan de minister te vragen om het uit te werken of om het zelf uit te werken. Nee, andere landen doen heel veel van die maatregelen al. Dat is geen gepruts; dat is gezond beleid. Ik vind het ontzettend jammer dat er onvoldoende steun voor was, waardoor wij die belofte onvoldoende konden nakomen. Uiteindelijk hebben wij met een rechte rug gezegd: dan kan het zo niet verder.

De heer Van Baarle (DENK):

Weer gaat de heer Wilders niet in op zijn prutswerk en op het feit dat de heer Wilders een grotere politieke leugenaar is geworden dan Mark Rutte. Het is zo cynisch, zo cynisch, dat hij de meest verschrikkelijke dingen zegt over Nederlandse moslims in plaats van naar zichzelf te kijken. Dat doet hij om de aandacht ervan af te leiden. Hij misbruikt die standpunten om de aandacht daarvan af te leiden. Ik zal de komende tijd op elke mogelijke manier weerstand bieden aan dat gif van de heer Wilders, waarbij hij Nederlandse moslims, de islam en vluchtelingen alleen maar inzet als een stok om de aandacht af te leiden van zijn eigen falen. Laat die verkiezingen maar komen. Wij gaan hier keihard tegen strijden!

De heer Wilders (PVV):

Dat is ook heel goed. We leven in een democratie. Stel je voor dat we allemaal hetzelfde dachten; dat zou helemaal niet leuk zijn, ook niet voor de debatten hier. Het is dus hartstikke goed dat u dit doet. U moet opkomen voor uw eigen kiezer, voor uw eigen achterban. Als u het niet met mij eens bent, moet u mij interromperen, demonstraties

organiseren enzovoorts. Dat is prima. Ik juich dat toe, want ik ben een democraat. Maar ik zeg tegelijkertijd dat u niet mag wegpoetsen dat 60% van de Nederlanders vindt dat de islam niet bij Nederland hoort. Dat heb ik niet verzonnen. Dat is onafhankelijk onderzocht. Dat is gepeild en dat blijkt de waarheid te zijn. Dat is dus niet iets wat in mijn hoofd zit, maar wat in het hoofd zit van 10 à 12 miljoen Nederlanders. Die vinden dat.

Dan kun je de vraag stellen: hoe ga je daarmee om? Daarover kun je van mening verschillen. Maar mensen in Nederland voelen zich steeds meer een vreemde in hun eigen stad, een vreemde in hun eigen wijk, soms zelfs een vreemde in hun eigen straat. Ze herkennen hun land niet meer. Ze herkennen hun gewoontes niet meer. Er komen ineens allemaal andere feestdagen. Als ze naar de stad gaan — loop maar eens op zaterdagmiddag over de Blaak of in de rest van het centrum van Rotterdam — wanen ze zich in Mekka of in Istanbul. Dat mag allemaal, maar ik vind dat fout. Ik vind dat we dat niet moeten doen. Ik vind dat we de Nederlanders moeten steunen die zeggen: We hebben niets tegen die mensen, maar dit is Nederland. We moeten onze grenzen uiteindelijk een keer gaan sluiten. We moeten een keer strenger worden als het gaat om immigratie en asiel. We moeten een keer trotser worden op onze eigen mensen, op onze eigen cultuur. Islam hoort daar wat 60% van de Nederlanders betreft niet bij, of u dat nu leuk vindt of niet.

De voorzitter:

Ik wil korte vragen en korte antwoorden. De heer Jetten.

De heer Jetten (D66):

Ik wil beginnen met een compliment aan de heer Wilders. Het is hem in zijn eentje gelukt wat de hele oppositie de afgelopen anderhalf jaar niet voor elkaar kreeg. Hij heeft het meest onpopulaire kabinet naar huis weten te sturen. En minister Faber — ze was beleid — is nu wachtgeld zonder een lintje, dankzij de heer Wilders, die de stekker uit zijn eigen kabinet heeft getrokken.

Mijn serieuze vraag aan hem is de volgende. Als u de democratie zo hoog in het vaandel heeft staan, dan weet u ook dat we hier in dit huis met elkaar moeten samenwerken, omdat je, hoeveel zetels je ook haalt, niet de baas bent in dit land. Dan weet u dat we hier dingen voor elkaar krijgen door samen naar oplossingen te zoeken. Wie, vraag ik de heer Wilders, gaat na deze rampzalige week ooit nog met hem samenwerken?

De heer Wilders (PVV):

Laat ik beginnen met mevrouw Faber een compliment te geven. Ik weet dat heel veel mensen kritiek op haar hebben. Soms doen zij daar ook lacherig over en proberen zij haar voor schut te zetten. Ik neem daar afstand van. Mevrouw Faber heeft, meneer Jetten, meer lef in haar pink dan u in uw hele fractie. Wat zij uiteindelijk durft te laten zien en wat zij heeft gedaan ... Natuurlijk, iedereen maakt fouten. Ik maak ze iedere dag en dat zal mevrouw Faber ook hebben gedaan. Dat is menselijk. Maar ze heeft het hartstikke goed gedaan. Ik ben trots op onze oud-bewindslieden. Dat zijn negen bewindslieden, die vandaag allemaal thuiszitten omdat ze ontslag hebben gekregen — dat hoort bij de politiek; dat weet je als je in de politiek gaat. Maar ik zou

de vijf ministers en de vier staatssecretarissen van ons vanaf deze plek willen bedanken voor alles wat zij hebben gedaan voor mijn partij en voor het land. Ik hoop dat u als democraat dat ook met mij billijkt.

Dan uw tweede vraag. Wie gaat ons regeren? Dat is niet aan u. Dat is zelfs niet aan ons. Dat is aan de kiezer. We hebben waarschijnlijk binnenkort verkiezingen. We zullen binnenkort van de minister-president of van de Kiesraad horen wanneer dat zal zijn; waarschijnlijk in de buurt van oktober, november, hoor en lees ik. Dan zal de kiezer moeten kijken hoe groot iedere partij wordt. Misschien dat u wat meer zetels haalt dan vijf; dat zou kunnen. Als u er niet meer haalt, is de kans misschien klein dat u gaat meeregeren. Maar als u er 40 haalt — God verhoede dat dat gebeurt — dan is de kans groter dat uw partij meedoet. Dat geldt ook voor mijn partij, dat geldt voor iedere partij. Dat heet democratie. Je bent zo sterk als je groot bent. We zullen het zien. De kiezer bepaalt uiteindelijk hoe groot partijen worden. De verhoudingen bepalen in ieder land dat een meerpartijenstelsel kent wie meer kans maakt op regeren en wie minder.

De heer Jetten (D66):

De kiezer bepaalt hoe de zetelverdeling in deze Kamer eruitziet. Maar de leden van deze Kamer, en zeker de partijleiders, bepalen vervolgens hoe verantwoordelijk zij met die zetels omgaan. In de afgelopen anderhalf jaar hebben we gezien dat het de heer Wilders eigenlijk geen bal interesseert wat de impact voor het land is. Want van alle beloftes aan de mensen, van goedkopere boodschappen en goedkopere huren tot grip op migratie, heeft u niets voor elkaar gekregen. U heeft zich de afgelopen week een hele laffe leider getoond, door op het moment dat u niet honderd procent uw eigen zin kreeg, weer om u heen te gaan slaan. De kiezers hebben nu ook wel het recht om te weten waar ze de volgende keer op stemmen als ze weer op de PVV stemmen. U heeft bij het hoofdlijnenakkoord een hele hoop PVV-ideeën in de ijskast gezet. Ik noem het verbieden van moskeeën, het verbieden van korans, allerlei vreselijke teksten over iemand die misschien net een ander kleurtje of een andere naam heeft. Mijn vraag aan de heer Wilders is: komen die oude PVV-ideeën nu weer uit de ijskast, worden die weer opgewarmd in de magnetron en is dat weer de ideologie van de heer Wilders bij de volgende verkiezingen?

De heer Wilders (PVV):

Daar heb ik, eerlijk gezegd, nog niet eens over nagedacht. Wacht u ons nieuwe verkiezingsprogramma af. Er komt natuurlijk een nieuw verkiezingsprogramma en dan zult u zien wat daar wel in staat en wat daar niet in staat. Ik ga u ook niet bevragen over uw verkiezingsprogramma, maar natuurlijk zullen wij — want daar heeft u gelijk in: de kiezer moet van tevoren weten waar een partij voor staat — ruim op tijd met het nieuwe PVV-verkiezingsprogramma komen. Als u wilt, stuur ik u het eerste exemplaar toe.

De heer Jetten (D66):

Ik zou het mooi vinden als partijleiders bij de komende verkiezingen in verkiezingsdebatten in plaats van te werken met rode en groene knoppen eens wat langer met elkaar in gesprek zouden gaan om elkaars verkiezingsprogramma's echt te fileren. Ik daag u daartoe van harte uit. Laten we

twee uur op tv zitten en echt elkaars nieren proeven, zodat mensen weten waar ze uit te kiezen hebben. Dat is wel relevant, want wat hebben we de afgelopen anderhalf jaar gezien? 37 zetels halen en daar helemaal niets mee doen; slechte ministers aanstellen die niets voor elkaar krijgen, ruziemaken met al je coalitiepartners. De ware aard van Geert Wilders is de afgelopen weken weer kraakhelder geworden. Daarom is ook de vraag voor de andere partijen in deze Kamer: ga je de volgende keer weer samenwerken volgens het populistische playbook van de heer Wilders, of kiezen we met elkaar voor het belang van Nederland?

De heer **Wilders** (PVV):

Wij kiezen natuurlijk voor het belang van Nederland. Dat doen we allemaal en wij doen dat ook. Wij hebben dat ook op een heel verantwoorde manier gedaan. Wij zijn de grootste partij geworden en wij hebben — ik denk dat heel Nederland dat wel weet — heel veel concessies gedaan in de onderhandelingen. Dat schijnt er ook bij te horen, heb ik me door iemand laten vertellen, als je de grootste partij bent. Dat hebben we gedaan. We hebben daarvan veel pijn geleden en op veel onderdelen niet onze zin gekregen. Het is dus echt niet zo dat wij ons onverantwoord hebben opgesteld. We zijn constructief bezig geweest, totdat er een moment kwam, en dat moment was gisteren, dat wij vonden dat we onvoldoende steun kregen voor het asiel- en immigratiebeleid, dat naar onze mening toch echt tien stappen verder moest. Toen hebben wij gezegd: dat doen we niet. Uiteindelijk is het ook volwassen politiek dat je je rug recht houdt en dat je principes hebt.

De **voorzitter**:

45 seconden voor de heer Baudet.

De heer **Baudet** (FVD):

Ik heb mij de afgelopen 24 uur het hoofd zitten breken over wat er nou gebeurd kan zijn, want de tien punten waar de heer Wilders het over heeft, stonden gewoon in het coalitieakkoord en alle andere partijen hebben verklaard dat ze het daar ook mee eens waren. Het kan dus niet hierop gevallen zijn. Toen zat ik te denken: waar kan het dan wel op gevallen zijn? Dit is dus een smoes. Wij kijken naar een theatervoorstelling. Het is volgens mij gevallen op een fundamenteel meningsverschil over Israël en Gaza en ik wil de heer Wilders vragen of dat klopt. Hij wil gewoon niet meegaan in de kritiek op Israël die nu ook in de coalitie begint te ontstaan. Men ziet dat wat daar gebeurt, wat er in Gaza gebeurt, onacceptabel is. Ik denk dat hij dit als smoes heeft gebruikt. Hij heeft het er bij de haren bijgesleept, want dit is het populistische onderwerp. Dit is waarmee hij denkt dat hij de framing kan winnen. Ik denk dat dat verkeerd is voor de democratie, ik denk dat het heel slecht is voor rechts Nederland, want de heer Wilders heeft hiermee toch, met alle makken die er waren en met alle tekortkomingen, een rechtse regering opgeblazen. Faber had gewoon de Spreidingswet kunnen intrekken. Dat heeft zij niet gedaan. Op 24 april 2025, dus eigenlijk een paar weken terug, heeft mijn fractiegenoot Van Meijeren nog aan haar gevraagd: "Waarom doet u dat niet gewoon? U kunt dat gewoon doen." Haar antwoord was: ja, ik heb de capaciteit op het ministerie op dit moment niet zo georganiseerd. Met andere woorden: het had niet eens prioriteit voor haar! Wat ik zei: alle tien die punten over asiel en immigratie, die wilde VVD ook, NSC was ermee akkoord

en BBB natuurlijk ook. Dus dit verhaal klopt niet. Volgens mij is het Israël/Gaza. Kan de heer Wilders daarop reageren?

De heer **Wilders** (PVV):

Zeker. Het is complete onzin.

De heer **Stoffer** (SGP):

Ik hoop dat de heer Wilders op Israël zijn rug wel recht houdt, maar daar twijfel ik niet direct aan.

We hebben gehoord wat de heer Wilders wil. Het tienpuntenplan en ga zo maar door. Ik ben ook wel benieuwd. Er liggen ... Laat ik eerst zeggen: ik ben zwaar teleurgesteld dat dit kabinet gevallen is. Eindelijk een centrumrechts kabinet en waar gaan we straks naartoe? Dat zullen we zien na de verkiezingen. Maar er liggen er nog een aantal wetten uit de tijd daarvoor, onder andere een paar wetten van minister Faber, die wat ons betreft zo snel mogelijk van kracht zouden moeten worden. Want die helpen in ieder geval echt om die asielinstroom op z'n minst een stuk te beperken. Mijn vraag is of de heer Wilders er met volle kracht naar gaat kijken, net als wij SGP'ers, om die wetten nog wel zo veel mogelijk van kracht te laten worden, om ervoor te zorgen dat we die instroom in ieder geval zo veel mogelijk beperken.

De heer **Wilders** (PVV):

Jazeker. Wij gaan niet de wetten die tot gisteren onder de verantwoordelijkheid van mevrouw Faber lagen controversieel verklaren. Natuurlijk niet. Al die wetten die er liggen en er lagen en nu in de Kamer liggen, moeten zo snel mogelijk behandeld worden. Dat spreekt voor zich.

De heer **Stoffer** (SGP):

Helder. Dat stelt me in ieder geval deels gerust. Dit is namelijk het belangrijkste thema waarop de heer Wilders groot geworden is in november 2023. We kunnen dus het volgende doen. Laten we hier inderdaad de afspraak maken dat we daar samen in optrekken en ervoor zorgen dat we die wetten door dit parlement en ook door de Eerste Kamer heen trekken.

De heer **Dassen** (Volt):

Stel, de VVD was met een tienpuntenplan voor veiligheid gekomen, met daarin een NAVO-norm van 3,5%, en je had tegen de heer Wilders gezegd: en nu tekenen bij het kruisje. Was de PVV daarin meegegaan? Had de heer Wilders dan getekend?

De heer **Wilders** (PVV):

Ik ga niet in op als-danvragen. Als dat plan er had gelegen, had ik het antwoord niet aan u maar aan de VVD gegeven. Maar ik ga niet in op fictieve voorbeelden.

De heer **Dassen** (Volt):

Het antwoord was natuurlijk "nee" geweest. Dat had de PVV niet gedaan. We kunnen dus stoppen met het theater dat de heer Wilders hier de hele tijd opvoert. De hele reden waarom hij dit heeft laten klappen, is zijn eigen ego en niet het belang van Nederland. Nederland verdient veel beter

en daarom wil ik ook graag naar de toekomst kijken. Er liggen namelijk nogal wat uitdagingen, met een oorlog op het continent. Ik ben dus benieuwd of de heer Wilders nog steeds bereid is om de steun aan Oekraïne onverminderd door te zetten, om ervoor te zorgen dat we Oekraïne blijven steunen. Of is hij nu weer terug bij zijn eigen verkiezingsprogramma, waarin hij aangaf Oekraïne geen geld en geen wapens meer te leveren?

De heer **Wilders** (PVV):

Over "de mate waarin" zullen we het moeten hebben, maar natuurlijk blijven wij steun geven aan Oekraïne. Wij blijven ook vinden dat Rusland de agressor is en dat Poetin de agressor en de dictator is. Daar verandert helemaal niets aan. Wij blijven aan de kant van Oekraïne staan. We zullen moeten kijken naar de mate waarin en de manier waarop wij dat doen, maar het staat onverkort vast dat wij dat standpunt blijven houden.

De heer **Timmermans** (GroenLinks-PvdA):

Hoe is dit te rijmen met uw optreden dit weekend met allemaal extreemrechtse figuren uit Oostenrijk en uit Duitsland, waarvan de Duitse geheime dienst zegt dat ze staatsgevaarlijk zijn, en met meneer Orbán, de grootste vriend van Poetin? U stond dit weekend triomfantelijk met allerlei Poetinvrienden op het podium en u wil ons wijsmaken dat u achter Oekraïne staat. Hoe zijn die twee dingen te rijmen? Hebben we met twee Wilderses te maken?

De heer **Wilders** (PVV):

Nee. Ik sprak dit weekend vol trots en kijk met genoegen terug op een zogeheten CPAC. Dat is een conservatieve meeting in Boedapest. Daar spraken twee à drie dagen lang een paar honderd man. Het beeld dat de heer Timmermans daarover schetste, is echt bezijden de waarheid. Ik heb vier of vijf Amerikaanse senatoren en leden van het Huis van Afgevaardigden gesproken. Als u die zou benoemen als Poetinvrienden, dan denk ik niet dat ze u dat in dank af zouden nemen. Ik heb met verschillende parlementariërs uit Polen op het podium gestaan. Die kunnen het bloed van Poetin wel drinken, kan ik u verzekeren. Dat is dus iets totaal anders. Ik heb met verschillende Israëlische ministers gesproken; dat zijn misschien niet uw vrienden, maar zeker geen Poetinvrienden. Ik heb met niemand tegelijk op het podium gestaan. Ik denk echt dat daar 80 à 90 mensen om de beurt hebben gesproken. Er zaten inderdaad mensen bij die sympathie hadden voor Poetin. Maar er zaten ook heel veel mensen bij, zoals mijn Poolse collega, die een enorme afkeer van Poetin hadden. Dat was niet de bijeenkomst. De bijeenkomst ging over de conservatieve politiek, zeker als het gaat om waarden, tradities, immigratie en asiel; daar sprak ik ook over. Dus u doet heel veel mensen daar onrecht aan, want die waren precies het tegenovergestelde van wat u net zegt.

De heer **Timmermans** (GroenLinks-PvdA):

De heer Kickl, waar u de conferentie mee deelde, is trots op zijn SS-achtergrond. Er zaten aardig wat antisemieten bij die bijeenkomst. De Polen waar u aan refereert, kunnen Poetins bloed wel drinken, maar die zijn niet bereid om Oekraïne volledig te steunen. Mevrouw Weidel — dat weet u — is een Poetinvriendin van het ergste soort. U heeft haar voortdurend gesteund en gecompimenteerd. U ziet haar

als een bondgenoot. Dat zijn de mensen waar u aandacht aan besteedt en die u steunt. Maar de mensen in Nederland zaten te wachten op lagere huren, op zekerheid voor het Zuyderlandziekenhuis, op goedkopere boodschappen, en op de afschaffing van de eigen bijdrage. Die laat u compleet in de steek. Dat interesseert u geen mallemoer, helemaal niks. U bent liever met uw extreemrechtse vriendjes op een podium in Boedapest, in omhelzing met uw grote vriend, de meest corrupte leider van Europa, Orbán. Dat vindt u belangrijker dan opkomen voor de belangen van gewone Nederlanders. Erken dat nou toch gewoon. Dan weten mensen ook wat ze kunnen doen bij de volgende verkiezingen, namelijk in ieder geval u niet meer het vertrouwen gunnen.

De heer **Wilders** (PVV):

Ik denk dat ze dat nog massaal gaan doen, moet ik u teleurstellen, meneer Timmermans, misschien wel meer dan dat ze u het vertrouwen geven. Maar ik kom nog een keer terug op dat congres. Ten eerste, wie bent u om mij de les te lezen over waar en met wie ik spreek. Maar u kunt ook echt niet volhouden dat antisemieten samen met Israëlische bewindslieden op dat podium stonden. Ik weet dat uw afkeer jegens Israël, jegens dat land en die democratie, met de dag groeit. Maar geloof me, die hadden nooit met fascistten op het podium gestaan. Dat hadden ze nooit gedaan. Het is een schande dat u het alleen al suggereert. Dat is een belediging voor de leden van het Israëlische kabinet, dat u eigenlijk zegt dat ze collaboreren met fascistten. U bent niet goed bij uw hoofd als u dat alleen maar suggereert. Ik ga me niet voor hem verantwoorden. Het is totaal bezijden de waarheid wat hij heeft gedaan. Ik weet dat uw collega, mevrouw Piri, zelfs een hele collage heeft gemaakt op Twitter, waarin ze heeft aangegeven wie er allemaal sprak. Ik moet u zeggen: de belangrijkste mensen is ze vergeten. Dat zijn de mensen die daar normaal zijn en die net als u en ik gewoon voor de normale onderwerpen, namelijk immigratie en asiel, stonden, en met een gezonder standpunt dat u heeft.

De heer **Timmermans** (GroenLinks-PvdA):

Ik ben de heer Wilders dankbaar dat hij nog even reclame maakt voor de prachtige collage van mevrouw Piri. Dan kan iedereen in Nederland heel goed zien met wie de heer Wilders allemaal gemene zaak maakt in Europa, en dat zijn echt geen frisse lieden. Dat zijn mensen met denkbeelden over andere mensen die ik verre van mij werp. Ik heb altijd een warm hart gehad voor het land Israël. Ik heb grote afschuw van de extreemrechtse regering van Netanyahu, die zich bezondigt aan zeer ernstige oorlogsmisdaden, die genocidaal geweld toepast en die bereid is om een hele bevolking etnisch te verwijderen uit het land waar ze altijd gewoond hebben.

Dat u dat allemaal verdedigt tot het laatste toe is een schandvlek op uw blazoën, meneer Wilders. Het is een schandvlek op uw blazoën dat u niet naar dit conflict wil kijken op een manier waarbij u uitgaat van de fundamentele waarden die de Nederlandse samenleving deelt. U geeft altijd zo op over Nederland. Wij geloven in Nederland in rechtsstatelijkheid. Wij geloven in Nederland in democratie. Wij geloven in Nederland in mensenrechten. Wij geloven in Nederland in gelijkwaardigheid van alle mensen. Tegen al deze principes zondigt u. Ik hoop echt dat u nooit, maar

dan ook nooit meer invloed krijgt op het landsbestuur. U bent een schandvlek voor dit land.

De heer Wilders (PVV):

Het gevolg is wel dat de heer Baudet nu weer bij de interruptiemicrofoon staat, nu u het over Israël heeft. Maar los daarvan: ik ben trots als een pauw dat ik Israël steun. Ik ben daar trots op. Dat is geen schandvlek. U bent een schandvlek dat u hier bijna halfantisemitische uitspraken doet over een land dat vecht voor zijn bestaan. Want dat is het: Israël vecht een existentiële strijd. Het gaat niet over een paar mensen, een paar terroristen in een land. Het gaat niet over een economie die niet goed loopt. Het gaat niet over welk ander onderwerp dan ook. Het gaat over de existentie, het bestaan van de Joodse staat Israël. Nu zitten er terroristen in Gaza die daar de macht hebben, die zijn gekozen of de macht hebben genomen, die daar één doel hebben en dat is Israël en het Joodse volk vernietigen, van de kaart vegen. Natuurlijk moet je je dan verdedigen. En natuurlijk, in oorlog vallen ook doden. Ik betreur iedere dode, ik betreur ieder kind, iedere moeder of onschuldige burger die sterft in een strijd. Maar ik vind wel — ik ben daar trots op — dat Israël moet vechten voor zijn bestaan.

Ik zeg u, meneer Timmermans — via u, meneer de voorzitter — dat Israël onze strijd strijdt. Als Israël valt, als wij de Joodse staat, die de joods-christelijke cultuur met ons gemeenschappelijk heeft, laten vallen, als Jeruzalem valt, is Athene, Parijs of Amsterdam de volgende. Zij vechten onze strijd. Het feit dat onze moeders in het Westen rustig kunnen slapen, is omdat de moeders van Israëlische soldaten wakker liggen of hun kind wel levend uit de strijd komt in een gevecht dat zij voor de vrijheid leveren. Israël is de enige democratie in het Midden-Oosten en moet vechten tegen de terreur van Iran, van Hezbollah, van Hamas, van islamitische jihad. Dat doen ze voor zichzelf, maar dat doen ze ook voor ons, om vrijheid en democratie overeind te houden. Dat u zich daartegen verzet en als een halve semiet optreedt ... U bent de schandvlek van dit huis.

De heer Timmermans (GroenLinks-PvdA):

De heer Wilders overschreeuwt zichzelf omdat hij niet om de vaststelling heen kan dat we te maken hebben met genocidaal geweld en etnische zuivering. Maar dit daargelaten. Hier worden we het niet over eens, maar ik vind wel dat u als voorzitter mag opletten als iemand mij volstrekt ongegrond voor antisemit uitmaakt. Als ik iets niet ben, dan is het wel antisemit. Ik verwacht ook van u dat u dit corrigeert. Dit is een aantijging die de heer Wilders niet zomaar in dit huis kan verwoorden.

De voorzitter:

Ik hoorde ook woorden als "schandvlek" en "extreemrechts" van uw kant komen. Links en rechts vliegen mij de taarten om de oren. U mag erop reageren en dan gaan we weer verder.

De heer Timmermans (GroenLinks-PvdA):

Voorzitter, ik heb de mensen met wie Wilders in Boedapest was extreemrechts genoemd. Dat zijn ze ook. Dat is zelfs officieel door overheden vastgesteld, dat ze extreemrechts zijn. Gaat u mij dat nou verwijten? Dat is toch wel even iets anders dan wanneer iemand een collega beschuldigt van

het zijn van antisemit. Ik accepteer die belediging niet. Ik hoop dat de heer Wilders dit wil intrekken. Anders hoop ik dat u hem wilt corrigeren.

De voorzitter:

Waarvan akte. Ik hoop heel erg dat we er geen Gazadebat van gaan maken. Het gaat vandaag over de val van het kabinet, dus ik hoop dat we daar weer terug naar kunnen gaan, dat we nu alle opmerkingen inzake Gaza gehad hebben. 45 seconden voor de heer Baudet.

De heer Baudet (FVD):

Ik probeer te zoeken naar een verklaring voor de val van het kabinet. Volgens mij hebben we die net gehoord en gezien: het pathos dat de heer Wilders aan de dag legt. Het is zonneklaar waar het echt over gaat. Maar laten we het nemen voor de gegeven verklaring, de asielimmigratie. Aan wie lag het volgens de heer Wilders dan dat nu na een jaar de Spreidingswet nog steeds niet is ingetrokken? Zeg het maar. Als het niet mogelijk was om te werken met deze partijen — zeg het maar — lag het dan aan de VVD, lag het aan de BBB of lag het aan NSC? Wie heeft het intrekken van de Spreidingswet tegengehouden? Vertel maar.

De heer Wilders (PVV):

Het enige wat ik zeg, is dat in ons voorstel staat dat de Spreidingswet voor de zomer zou moeten worden ingediend. Een deel van de reden dat dat niet de planning was, ligt aan de minister van Asiel, die zelf heeft bepaald dat ze met een contourennota kwam; dat heb ik eerder gezegd. Maar een deel komt ook doordat in het Catshuisakkoord van, uit mijn hoofd, oktober/november vorig jaar is afgesproken, en later door het kabinet bevestigd, dat de intrekking van de Spreidingswet tegelijk zou moeten worden ingediend met het wetsvoorstel dat gaat over het schrappen van de voorrang voor woningen voor statushouders. Dat is een beetje een ingewikkeld verhaal. Je kan dus niet echt pinpointen aan wie het ligt, maar een van mijn tien punten was dat die voor de zomer zou moeten worden ingetrokken.

De heer Baudet (FVD):

Maar van welke partij was de minister van Asiel en Migratie ook alweer?

De heer Wilders (PVV):

Nou, niet van uw partij.

De heer Baudet (FVD):

Die was van de PVV, van uw partij, meneer Wilders. Mevrouw Faber — ik mag haar op zich, want volgens mij heeft zij het hart op de goede plaats — heeft het afgelopen jaar dat ministerie gewoon niet onder controle gekregen. Zij had dit gewoon kunnen doen. Er was groen licht vanuit uw coalitiepartners. Juridisch was er geen enkel probleem. Gewoon een voorstel tot intrekking naar de ministerraad sturen. Zij heeft dat níét gedaan. Wij willen dat dat wel gebeurt. Wij hadden dat graag voor de zomer gezien. Maar dat kan toch geen reden zijn om het kabinet te laten vallen? Het verhaal klopt gewoon niet. Het slaat nergens op. De andere coalitiepartijen willen ook die Spreidingswet intrekken. Althans, ze zijn ermee akkoord gegaan; dat is een

compromis dat is gesloten — mooi! Doe dat dan. Maar in plaats daarvan: twitterberichten en het kabinet laten vallen. Het is onbegrijpelijk, want nu gaat die Spreidingswet helemaal niet ingetrokken worden. Nu krijgen we zeker nog anderhalf jaar massa-immigratie, in elk dorp een azc, terwijl de mogelijkheid er gewoon lag. Uw eigen minister heeft gefaald; het spijt me om dat te moeten zeggen.

De heer **Wilders** (PVV):

Nee, want zoals ik net al zei: de afspraak in het Catshuisakkoord was dat die samen moest worden ingediend, of in ieder geval dat die niet eerder kon worden ingediend, maar volgens mij stond er zelfs "samen", met die wet die verbiedt dat statushouders voorrang krijgen. Leest u het Catshuisakkoord en de brief van de minister-president daarover er nog maar op na. Daar staat het letterlijk in. Het kon dus ook niet eerder worden ingediend dan die wet van mevrouw Keijzer. Volgens mij gaat zij die trouwens binnenkort, voor de zomer, wel indienen; eerlijk is eerlijk. Die zouden samen moeten worden ingediend en in ieder geval had die wet van mevrouw Faber niet eerder mogen worden ingediend. Dat is de goede samenvatting. Het is dus niet zo dat zij die al in januari had kunnen indienen, want toen was de wet van mevrouw Keijzer nog niet klaar.

De heer **Baudet** (FVD):

Sorry, maar dat is dus ...

De **voorzitter**:

De heer Wilders is aan het woord. Of bent u klaar?

De heer **Wilders** (PVV):

Dat is dus hoe het is gegaan.

De **voorzitter**:

Oké. De heer Baudet.

De heer **Baudet** (FVD):

Ik hoor nu een heel verhaal dat we verder niet kunnen verifiëren. We weten wel dat mevrouw Faber zelf in een debat op 25 april jongstleden heeft gezegd dat het geen politieke afweging is om de Spreidingswet niet in te trekken, geen politieke keuze: "Ik druk erop dat die wet ingetrokken moet worden, maar ik heb beperkte capaciteit op mijn juridische afdeling. De ambtenaren werken zich rot. Ze hebben ook nog andere wetgevingsagenda's." Het gaat dus om prioritering. Het is gewoon puur een kwestie van capaciteit, zegt zij zelf. Heeft zij twee maanden geleden in het parlement dan dus niet de waarheid gesproken? Lag er een onderhandse afspraak dat er pas iets zou worden ingediend als er eerst iets anders zou worden ingediend als er eerst iets anders zou worden gedaan? Hoe zit het nou precies?

De heer **Wilders** (PVV):

Maar luister eens. U moet ook een keer leren luisteren. Ik heb het al drie keer gezegd. Kijk naar het verslag, lees het verslag en de brief van het kabinet over het Catshuisakkoord. Dat is gewoon een openbaar stuk. De heer Schoof heeft toen een brief naar de Kamer gestuurd, want dat akkoord dat wij hadden moest natuurlijk ook door het

kabinet worden bekrachtigd. Daar is een brief over gestuurd. Daarin stond — ik zeg het voor de derde keer — dat het tegelijk moest, dus dat je niet eerst de ene mag doen en dan de andere. Mevrouw Keijzer was nog bezig met haar voorstel over het verbieden van die voorrang. Dat is nu bijna af. Maar eerder kon mevrouw Faber dat wetsvoorstel dus ook niet indienen. Dat was de afspraak. Dat had inhoudelijke redenen, inzake tussenwoningen en noem het maar op. Daar zat dus ook nog een verhaal bij. Dat is het.

Het tweede punt klopt ook en gaat over die wetgevingsjuristen. Dat is ook wat ik weleens tegen de minister-president heb gezegd en wat ik zeer teleurstellend vind. Ik heb toen ook — dat staat niet op papier, maar dat was wel een afspraak die we hebben gemaakt in het Catshuis — tegen de minister-president gezegd: mevrouw Faber heeft meer wetgevingsjuristen nodig, want ze redt het niet; ze heeft er te weinig. De minister-president heeft toen toegezegd dat die er zouden komen. Mevrouw Faber zit nu waarschijnlijk thuis, maar tot gisteren wachtte ze er volgens mij nog op. Dat is wel teleurstellend.

De heer **Baudet** (FVD):

Oké. Laat ik de vraag dan anders stellen. Voor de zomer zou de Spreidingswet ingetrokken worden. Er was blijkbaar een bepaalde samenwerking met mevrouw Keijzer om ook nog een aantal andere aspecten te regelen. Mevrouw Yeşilgöz van de VVD heeft gisteravond ook nog aan talloze media verklaard dat ze akkoord was met de tien punten, die overigens ook in het coalitieakkoord stonden van een jaar geleden. Waar ligt dan nou eigenlijk het breekpunt in dit kabinetsverband waardoor u er nu uitstapt? Het is gewoon een volstrekt onbegrijpelijk verhaal.

De heer **Wilders** (PVV):

Nee. Het is een zeer begrijpelijk verhaal. Ik heb niet de steun gekregen van de partijen om dit op te nemen in het hoofdlijnenakkoord. Ook niet alles staat erin. Neem het feit van wat de Duitsers nu doen, namelijk niet alleen bepaalde mensen tegenhouden, maar iedereen die asiel aanvraagt. U weet dat dat drie groepen zijn. Dat zijn de irreguliere ongedocumenteerden, dus de mensen die gewoon geen visum of wat dan ook hebben. Dat is één groep. Groep twee — dat is ongeveer 11% — bestaat uit Dublinclaimanten. Maar de grootste groep bestaat gewoon uit mensen die roepen "ik wil asiel". Die mag je niet — en dat staat ook niet in het hoofdlijnenakkoord — zomaar weigeren. Dat mag niet.

Wij zeggen nu: dat willen we wel, want Duitsland doet dat ook. Duitsland doet dan een beroep op een bepaald artikel van een Europees verdrag. Dat doet Oostenrijk ook voor gezinshereniging. Dat staat niet alleen niet in het hoofdlijnenakkoord, maar dat doen wij ook niet omdat dat volgens hen niet mag. Volgens mij mag het wel, met een beroep op artikel 72. Ik vind zelf dat Nederland net als Duitsland ... U heeft het gezien: Duitsland heeft al een paar honderd, misschien wel bijna 1.000 asielzoekers die asiel kwamen aanvragen teruggestuurd aan de grens. Daar is een bestuursrechter geweest die dat twee dagen geleden in Duitsland heeft verboden. Die heeft gezegd: het mag niet en is in strijd met het recht. De Duitse regering — met christendemocraten, maar ook sociaaldemocraten, zeg ik tegen de heer Timmermans — heeft gezegd: "We doen het toch. We blijven het gewoon doen. Mooi, die rechterlijke

uitspraak, maar we doen het." Dat willen wij ook. We vinden dat we een keer moeten ophouden met kijken naar wat niet kan, en moeten kijken naar wat wel kan en dat ook moeten doorzetten.

We hebben het eerder ook gezien bij de Belgische staatssecretaris, die besloot om alleenstaande mannen geen opvang meer te geven. Zij is ook door een rechter teruggefloten, maar ze is het gewoon blijven doen. Ik geloof dat door een deurwaarder inmiddels al haar meubels uit haar werkkamer zijn gehaald, maar ze blijft het gewoon doen. Dat is wat wij willen. Dat staat niet ...

De voorzitter:

Ja. Ja.

De heer Wilders (PVV):

Voorzitter, een kleine afronding. Dat staat dus niet in het hoofdlijnenakkoord en daarover was dus geen politieke overeenstemming tussen de vier partijen. Als je dat doet, samen met het stoppen van gezinshereniging ... U weet: de meeste mensen, 96%, komen binnen over land, via België en Duitsland, veilige landen. Als je daarvan zegt "we houden u tegen, wat u ook roept" en niet meer aan gezinshereniging doet, dan heb je nul asielzoekers meer. Nul! Dat wil ik. Dat staat niet in het hoofdlijnenakkoord. Daarover was ook geen overeenstemming onder alle vier de partijen. Dat is de reden.

De voorzitter:

Korte vragen en korte antwoorden.

De heer Baudet (FVD):

Oké. Dan wil ik zo meteen wel van de andere partijen weten of zij zich herkennen in dat beeld, dus dat er onenigheid zou zijn geweest over een artikel 72-procedure met een beroep op Duitsland. Dan hebben we in ieder geval iets concreets.

Ik heb dan nog één afrondende vraag. Heeft u dan eigenlijk, meneer Wilders, achterafgezien slecht onderhandeld? Heeft u spijt van dat coalitieakkoord, van dat hoofdlijnenakkoord? Nu, een jaar na dato, moet u al zeggen: "Er moeten allemaal dingen bij. Er moeten allemaal dingen bij! Er staat helemaal niet in wat erin moet staan." Heeft u dan eigenlijk niet opgelet een jaar geleden?

De heer Wilders (PVV):

Nee. Even terug nog naar het vorige punt. Het ging niet alleen om artikel 72, maar we wilden dat nu. Nu! Niet eerst bestuderen. Niet uitwerken. Dat is totale onzin, want je ziet dat landen in Europa, die aan dezelfde regels en verdragen moeten voldoen, het al doen! Dus ik wilde het niet alleen, maar ik wilde het ook meteen. Ik wilde dat het nu zou gebeuren.

Dan uw tweede vraag. Nee, ik heb helemaal nergens spijt van, maar de situatie is veranderd. Ik zei net al dat wij in het hoofdlijnenakkoord hebben afgesproken dat Nederland, behalve dat het het strengste asielbeleid ooit zou uitvoeren, ook zou gaan behoren tot de strengste landen van de Europese Unie. Dus ik vind dat wat ik zei gewoon helemaal

in lijn is met het hoofdlijnenakkoord. Inmiddels zie je dat wij achteropraken. De Duitsers sturen mensen terug. De Oostenrijkers staan geen gezinshereniging meer toe. De Polen laten voorlopig even helemaal niemand meer toe. De Hongaren doen dat ook niet, zoals u weet. De Belgen hebben nee gezegd tegen de opvang van alleenstaande mannen. Dit was allemaal nog niet zo toen we het hoofdlijnenakkoord afspraken. Dus je ziet nu dat zo ongeveer alle landen strenger worden dan Nederland. Wat gebeurt er dan? Dan gaan de asielzoekers natuurlijk naar het land dat het minst streng is. Dus ik vind, met het hoofdlijnenakkoord in de hand, dat ik kan pleiten voor strengere maatregelen die nodig zijn, omdat we niet meer voorop-, maar achteroplopen.

De voorzitter:

Ik geef graag het woord aan de heer Van Baarle. Ik wijs er nog even op dat we er geen Gazadebat van gaan maken. Het woord is aan hem.

De heer Van Baarle (DENK):

Voorzitter, u kunt een onderwerp buiten de orde willen verklaren, maar in dit kabinet, in deze coalitie, heeft de heer Wilders negentien maanden lang alles gedaan om het geweld van Israël te steunen, terwijl daar een genocide plaatsvindt. Terwijl er bommen vielen op vluchtelingenkampen in Gaza, terwijl er bommen vielen op hulpverleners in Gaza, schudde deze man de hand van Netanyahu en dronken ze samen thee. Ik vind dat dit soort zionistische haat in dit parlement weersproken moet worden, of de voorzitter het nu wil of niet. Ik vraag de heer Wilders: wil hij echt zover gaan? Wil hij echt zover gaan? Nederland en deze regering zijn al medeplichtig, maar wil de heer Wilders echt zover gaan en Nederland tot op het bot medeplichtig maken aan de genocide die Israël pleegt in Gaza?

De voorzitter:

Ik hoop op een kort antwoord.

De heer Wilders (PVV):

Er is geen sprake van genocide. Israël verdedigt zichzelf. Iedere dode die onder onschuldige burgers valt, betreurt ik. Dat betreurt ieder mens die die beelden ziet. Maar dat is iets anders dan genocide. U kunt zich misschien herinneren wat Hamas tijdens dat feest in Israël, vlak over de grens in Gaza, anderhalf jaar geleden heeft gedaan, waar zij zich schuldig aan hebben gemaakt. Dat was beestachtig. Zwangere vrouwen werden vermoord. Ik ga het niet eens allemaal opnoemen. Ik weet niet of u de beelden heeft gezien en of u weet wat daar gebeurd is. Het is een onmenselijkheid die je van Israëlische kant nooit zal zien. Wat is het verschil tussen hen en ons, tussen Nederland, Israël, een westers land en de terroristen van Hamas? Wij houden van het leven en zij houden van de dood. Dat is het verschil tussen hen en ons. Ik steun de mensen die van het leven houden. Dat betekent dat zij moeten overleven en dat de terreur moet worden bestreden. Een oorlog zonder doden — nogmaals, die betreurt ik — is onmogelijk.

De heer Van Baarle (DENK):

De heer Wilders steunt mensen die houden van de dood. De heer Wilders steunt een cultuur van de dood. Er zijn

meer dan 50.000 doden gevallen in Gaza. Honger wordt ingezet als wapen. Er is een blokkade. De heer Wilders durft hier te ontkennen dat dit een genocide is en doet alsof dat wat Israël doet, de misdaden die Netanyahu pleegt, gelegetimeerd zou zijn. Wilders maakt Nederland tot op het bot medeplichtig — Nederland is al medeplichtig — aan de genocide in Gaza. Ik vind dat hij zich met zijn zionistische agenda écht, écht kapot moet schamen daarvoor.

De heer **Wilders** (PVV):
Waarvan akte.

De heer **Dijk** (SP):
Waarom is de heer Wilders weggelopen?

De heer **Wilders** (PVV):
Volgens mij heb ik dat net heel uitgebreid verteld aan collega Baudet.

De heer **Dijk** (SP):
Ik vind dit antwoord heel erg passen bij de heer Wilders. Mijn vraag gaat namelijk niet over waarom u bent weggelopen bij uw coalitiepartners, dit kabinet. U bent weggelopen bij al die mensen die bij de vorige verkiezingen vertrouwden in u hebben gesteld. Zij vertrouwden erop dat u iets zou doen aan het eigen risico en de hoge huren, en dat u niet zou bezuinigen op onze ouderenzorg, onze gehandicaptenzorg en het onderwijs. Zij vertrouwden erop dat u de duur van de WW niet zou inkorten. U bent bij die mensen weggelopen. U heeft die mensen de rug toegekeerd. Mijn vraag is: waarom heeft u dat gedaan?

De heer **Wilders** (PVV):
Nee, ik ben niet bij die mensen weggelopen. Ik heb mijn best gedaan voor die mensen. In ieder overleg, of het nou ging over de vorige Miljoenennota of over de Voorjaarsnota, heb ik mij op wat voor manier dan ook hardgemaakt voor die mensen. Dat zal ik ook blijven doen. Maar u heeft gelijk: er zijn nu dingen veranderd. Uiteindelijk moet ik namelijk de afweging maken of ik doorga voor het pluche of niet. Blijf ik zitten, laat ik alle bewindslieden zitten, terwijl ik eigenlijk vind dat mijn belangrijkste belofte niet wordt waargemaakt? Kiezen we voor de makkelijke weg? Kiezen we ervoor om gewoon lekker te blijven zitten en te doen alsof, zo van: "Nou, weet je wat, ik zeg maar niks meer over asiel. Ik heb het wel beloofd, maar ik doe het maar gewoon niet." Die keuze heb ik niet gemaakt. Ik heb de moeilijkste weg gekozen. Ik weet dat heel veel mensen boos zijn. Ongeveer iedereen in deze Kamer leest de krant en kijkt televisie. Heel veel mensen zijn boos dat ik het heb gedaan, maar ik heb er geen seconde spijt van. Ik weet ook dat er heel veel steun is, omdat ik mijn rug recht heb gehouden en vecht voor de beperking van de asielinstroom. Dat is wat ik Nederland heb beloofd. Dat is wat we moeten doen. Heb ik geen hart voor de mensen die u noemt? Zeker wel. Ik heb voor hen gevochten en ik zal vanaf vandaag weer iedere dag voor hen vechten. Misschien nu met u, in ieder geval voorlopig, in de oppositie — wie weet wat er daarna gebeurt — maar natuurlijk doe ik dat. Het makkelijkste was geweest om door te gaan en de andere kant op te kijken als het gaat om minder asiel. Ik kijk niet de andere kant op. Ik zeg: tot hier en niet verder. Dat doet pijn en daar worden

sommige mensen boos over, maar toch sta ik hier met de overtuiging dat ik de beste keuze heb gemaakt voor Nederland.

De heer **Dijk** (SP):
37 applaudisserende mensen die €144.000 per jaar in hun zak steken en nog niet eens naar debatten komen. Blijf maar even lekker kleppen op de bankjes.

De heer Wilders is blijven weggelopen, blijven weggelopen. U zorgt er niet voor dat mensen in de buurten en wijken die vertrouwen in u hebben gesteld ook maar iets hebben gekregen van die belofte. Helemaal niets! U heeft ook niet gezorgd voor grip op ongecontroleerde migratie. Daar heeft u ook niet voor gezorgd. Het waren uw ministers, die nu wederom met wachtgeld thuiszitten en hun zakken aan het vullen zijn. Het enige wat er is gebeurd het afgelopen anderhalf jaar is dat het één grote Geert Wilders-show is geweest. De mensen thuis zijn teleurgesteld. Wij lopen niet bij die mensen weg. Wij komen in die buurten en in die wijken. Wij spreken die mensen. Zij zijn diep teleurgesteld in u. Ik roep al die mensen op om de komende tijd in actie te komen tegen uw valse beloftes. Weet u het nog, meneer Wilders? U zei dat tegen mij in het eerste debat: niks, nakkes, nada, nul. En nu staat u hier. Succes.

De heer **Wilders** (PVV):
Nou, wij gaan met diezelfde mensen protesteren tegen alles wat in de campagne neigt naar wat in hun nadeel is. Wij staan achter die mensen en we zullen ook achter die mensen blijven staan. Nogmaals, we hebben ook veel voor ze gedaan; vergeet dat niet. Wij hebben voor hen gevochten. Alleen, de consequentie is dat als je niet buigt, maar op een gegeven moment principieel zegt dat het belangrijkste punt, waar ook die mensen veel last van hebben ... Ik zei het net al: ik krijg ongeveer tien mails per dag van mensen uit verschillende gemeentes die zeggen dat ze er zo'n last van hebben bij hen in de buurt. Dat zijn inderdaad vaak niet de rijkste wijken. Dat punt heeft u al eerder gemaakt. Die mensen klagen dus dat er bij hen een azc in de buurt komt of dat er iets wordt verlengd. Dan is de SP niet thuis. De SP roept wel dat ze naar Wassenaar moeten, maar roept niet: de grenzen dicht ... U kunt wel met uw vingertje zwaaien, maar u roept niet "de grenzen moeten dicht" of "terugsturen als ze asielhoppen". Dat doen wij wel. Wij vinden wel dat dat moet gebeuren, omdat Nederland het gewoon niet meer aankan. Daar hebben die mensen last van. Dat is wat ons betreft nu de prioriteit. Daarom trek ik nu de maximale conclusie, die ik niet leuk vind om te trekken, maar ik moet het wel doen: asielbeleid, asiel terugdringen, azc's sluiten, zorgen dat Nederland weer voor de Nederlanders wordt, zorgen dat mensen zich geen vreemden in hun eigen land en eigen straat voelen. Dat is waar ik voor sta en dat is waarom ik dit kabinet heb laten vallen.

De heer **Dijk** (SP):
Dit verhaal kennen we. Alleen, als je de grootste wordt, kan besturen en de macht hebt, doe er dan ook wat mee. Het zijn allemaal loze woorden op dit moment. Het zijn allemaal loze woorden voor de mensen in de buurten en wijken die nu diep teleurgesteld in u zijn, echt diep teleurgesteld. Ze hebben helemaal niks, nakkes, nada aan u. U heeft ministers geleverd: wat een prutters! Het ziekenhuis in Heerlen had gewoon open kunnen blijven. Daar was hier een volle

meerderheid voor. Ik noem ook private equity uit de zorg. In de rijkste buurten en gemeentes, in uw Wassenaar, daar had inderdaad een opvangcentrum, een aanmeldcentrum moeten komen, in plaats van in Zutphen. U heeft er niets voor gedaan! Niet een van uw bewindspersonen heeft ook maar iets geleverd. Ik noem de WW die wordt verlengd. U heeft bezuinigd op de zorg en het onderwijs. Alles heeft u kapotgemaakt. U heeft het nog erger gemaakt dan Rutte IV. U bent Rutte V. Ga mensen hier nou niet de maat lopen nemen omdat u weggelopen bent. U heeft deze mensen de rug toegekeerd. Eigenlijk zou ik u willen oproepen om bij al die mensen in de buurten en wijken langs te gaan om uw excuses aan te bieden.

De heer **Wilders** (PVV):

Ik heb helemaal niemand de rug toegekeerd. Ik sta voor die mensen, net zoals u. U heeft de luxe — ik heb het al eerder gezegd — dat u nooit heeft geregeerd. Ik denk dat het ook een zegen is voor ons land. Maar u heeft dat nooit gedaan, dus u weet ook niet voor wat voor afweging je op een gegeven moment komt te staan. Ik heb u net al gezegd: wij hebben in heel veel onderhandelingen in het afgelopen jaar — misschien wel anderhalf jaar, van de onderhandelingen over het hoofdlijnenakkoord tot de onderhandelingen over de begrotingen, de Voorjaarsnota en de Najaarsnota — geknokt voor onze achterban. Alle vier de partijen hebben dat toen gedaan. Wij hebben ook zeker dingen voor elkaar gekregen. Dat is gebeurd. Kijk naar het Belastingplan voor dit jaar: daar zit wat in. Het is onvoldoende, maar daar zit wat in.

U bent ook niet gewend om uiteindelijk compromissen te sluiten. Dat heeft u nooit gedaan; u heeft nooit geregeerd. Wij hebben dat wel gedaan. Maar op een gegeven moment is het klaar. Op een gegeven moment lukt het niet meer. Een van onze principiële punten is namelijk dat Nederland weer voor de Nederlanders wordt in veel wijken en straten, niet dat je je in het buitenland waant en dat er overal alleen maar asielzoekerscentra bij komen. Op een gegeven moment is het klaar en zeg je: tot hier en niet verder. Dat snap je pas op het moment dat je hebt meegeregeerd en die afweging moet maken. Die luxe heeft u nooit gehad. U staat alleen maar overal, in iedere stad, te blèren, maar u heeft nooit geregeerd.

De heer **Dijk** (SP):

"Ik sta in iedere stad te blèren"; dat vind ik wel mooi. Ik heb in Groningen namelijk zeven jaar in een coalitie gezeten. Daar hebben we meer voor elkaar gekregen dan u, bijvoorbeeld mondzorg in het basispakket voor minima. Dat is hier niet gelukt met mevrouw Agema. Mevrouw Agema heeft het namelijk opgenomen voor private equity, uw VVD-vrienden. Mevrouw Faber heeft het opgenomen voor commerciële beunhazen, uw VVD-vrienden. Mevrouw Agema heeft het opgenomen voor ziekenhuisdirecteuren en verzekeraars, uw VVD-vrienden. Meneer Wilders, wanneer gaat die VVD-cape een keer af?

De heer **Wilders** (PVV):

Ik geloof niet dat dit het grote probleem was. Mevrouw Agema heeft op heel veel punten, zoals de financiering van ziekenhuizen en het akkoord dat zij bijna had gesloten, heel veel gedaan voor de zorg. Mevrouw Faber heeft heel veel gedaan voor asiel, maar uiteindelijk is dat laatste niet

genoeg. Dan moet je een rechte rug hebben en consequenties trekken; dat hebben we gedaan.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):

Ik heb vannacht echt een beetje na liggen denken over wat nou de afdrank is van de afgelopen jaren aan politiek. Collega Wilders voelt haarfijn aan waar de onrust zit van mensen: de vervreemding in sommige stadswijken, de boterham die je wél wil beleggen voor je kinderen, het huis dat je zoekt voor je jongeren, omdat je ze niet op zolder wil hebben wonen. Ik kijk even naar mevrouw Keijzer, die volgens mij een stel van die knapen thuis heeft. Meneer Wilders voelt die dingen haarfijn aan. Maar we zijn nu twee jaar verder na de verkiezingen. Er was zo veel kracht, zo veel power in dit parlement om die problemen aan te gaan pakken. Cindy, die aan meneer Wilders vroeg "help mij nou aan een betaalbaar inkomen", zat op hem te wachten. Wat is nou volgens hem voor al die mensen thuis in deze twee jaren de grote winst geweest van 37 zetels voor de PVV?

De heer **Wilders** (PVV):

Het is precies dezelfde vraag als de collega van de SP net stelde. U krijgt hetzelfde antwoord. We hebben een jaar — het kabinet zit er volgens mij nog geen jaar in de vorige samenstelling, met vier partijen — gezeten. We hebben een halfjaar, of een paar maanden, moet ik zeggen, onderhandeld. Daar zijn punten uit gekomen die inderdaad — daar heeft u gelijk in — nog niet allemaal tot wasdom zijn gekomen, omdat het kabinet gevallen is. Denk aan het eigen risico. We hebben uitonderhandeld dat het voor iets meer dan de helft zou worden verlaagd. Dat zou pas volgend jaar of het jaar daarop plaats gaan vinden. Dat weet u. Die discussies hebben we tijdens het debat over de regeringsverklaring gehad. De huren gaan niet door, omdat het kabinet is gevallen. Het kabinet zit er kort. Er zat veel in de pijlpijn en sommige dingen zijn ook gebeurd. Uiteindelijk, als een kabinet na één jaar valt, kun je weinig laten zien. Dat ben ik helemaal met u eens. Toch kon het niet anders, want het terugdringen van asiel, het terugdringen van illegaliteit, het terugsturen van mensen en het niet volproppen van onze steden en dorpen in het hele land met alleen nog maar meer azc's, is waar de mensen mij en mijn partij op nummer één hebben gekozen. Ik kan ook niet accepteren dat er op dat punt te weinig gebeurt. Dan is dit de consequentie. Is die populair? Nee. Is die verstandig? Ja. Zou ik het weer doen? Ja.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):

Dan is de nuchtere conclusie dat zelfs met 37 zetels ... Al die Kamerleden hebben het recht om voorstellen in te dienen. Ze hebben het recht om aan de slag te gaan om die zorg te verbeteren. Meneer Wilders had mevrouw Faber, mevrouw Agema en meneer Jansen er zitten; allemaal aan de slag voor een beter Nederland. Maar hij heeft gezegd: "Met tromgeroffel ga ik door de steden en ik zal u helpen, mensen. Ik zal echt zorgen dat u wel de huur kunt betalen. Dat we wel meer huizen krijgen. Dat het zorgakkoord er komt. Dat we oplossingen bedenken voor al die verpleeghuizen, waar we zo veel mensen missen, gewoon mensen die de handen uit de mouwen kunnen steken." Op al die fronten is de score nul. De mensen thuis knappen er geen moer van op. Als we dan een beeld hadden van hoe de PVV dat wel voor elkaar had willen krijgen de afgelopen jaren, had ik er nog een beetje gevoel bij gehad. Maar het is alleen

maar telkens opnieuw herhalen: ik zit op één punt, en alleen als ik helemaal mijn zin krijg, ga ik verder. Is dat democratie?

De heer **Wilders** (PVV):

Ja, dat is zeker democratie. Want nogmaals, ik zeg het nu voor zesde keer: mensen hebben ons gekozen, om heel veel redenen, maar op nummer één staat echt het terugdringen van de asielinstroom. Natuurlijk zijn andere punten ook heel belangrijk. Daar hebben we ook voor geknokt. We hebben, vaak in compromisvorm, ook iets in het hoofdlijnenakkoord voor elkaar gekregen: van het eigen risico tot huren. En inderdaad: dat valt weg op het moment dat het kabinet valt. Maar zoals ik net al zei: als je op je belangrijkste punt niet kunt leveren en je je kiezer niet in de ogen kunt kijken omdat je niet kunt uitleggen waarom iets niet gebeurt, zou het de makkelijke weg zijn om toch maar te blijven zitten. Dat is de laffe, makkelijke manier. Ik heb de moeilijke manier gekozen, die veel meer lef vergt. Ik heb namelijk m'n nek uitgestoken, wetende dat er ook kritiek zou komen, omdat we op het allerbelangrijkste punt, Nederland weer voor de Nederlanders, zorgen dat die asielinstroom weer verder daalt, niet vinden dat er voldoende gebeurt. En ja, dan heb ik die keuze gemaakt, met mijn fractie. Wij staan daar, hoe pijnlijk het ook is, honderd procent achter.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):

Bij de regeringsverklaring had collega Wilders het over "slappe hap". Hij sprak toen over de premier. Wij hebben allebei in de raad van Utrecht gezeten en weten hoe de FC daar voetbalt: als het tegenzit, dan ga je ertegenaan. Dat laatste kwartiertje geef je alles wat je hebt in plaats van het veld af te lopen en te denken: tjongejonge, m'n basisopstelling was niet helemaal op orde. Die basisopstelling was niet op orde. U had niet de mensen geleverd die volle kracht die wetten hier neerlegde. U heeft het niet voor elkaar gekregen dat dat eigen risico onmiddellijk werd geschrapt. Het hing ergens in de verte. Het is niet voor elkaar gekomen dat er nu al meer huizen worden gebouwd, omdat de PVV de zaken niet op orde had, een huurbevrozing voorstelde die een bouwbevrozing betekende. Dat Utrechts kwartiertje mis ik bij de heer Wilders. Hij stapt van het veld zonder de wedstrijd te spelen, geeft zelf al in een tussenzin aan dat hij hierna misschien wel in de oppositie zit. Hij gaat er niet voor. Het is veel tromgeroffel, weinig resultaat voor al die mensen in het land. Wat heb ik daar de balen van. Wat is het tijd voor nieuwe politiek die er wel tegenaan gaat.

De heer **Wilders** (PVV):

Daarom gaan we een stevige campagne voeren, zorgen dat we heel groot worden en zo veel mogelijk voor elkaar gaan krijgen. Ik zou als ik u was hetzelfde proberen.

Mevrouw **Bikker** (ChristenUnie):

De heer Wilders heeft om zich heen gekeken. Met wie dan?

De heer **Wilders** (PVV):

Dat zullen we zien. De kiezer bepaalt. U bepaalt dat niet. U gaat daar ook helemaal niet over. De kiezers gaan dadelijk stemmen en die bepalen welke partij groot wordt en welke niet. De kiezer heeft altijd gelijk, niet u, maar de kiezer.

De heer **Eerdmans** (JA21):

Ik denk dat de heer Wilders en ik elkaar nu 21 jaar kennen.

De heer **Wilders** (PVV):

Is dat zo? Bent u al zo oud?

De heer **Eerdmans** (JA21):

Ja, het gaat hard. Maar ik heb nog niet zulke grijze haren als de heer Wilders. We kennen elkaar sinds de moord op Fortuyn. Zo zijn we allebei, in verschillende rollen, terechtgekomen in de politiek. We hebben gestreden voor dezelfde zaken, die toen al benoemd werden en waar maar niks aan gebeurde. Ik hoor de heer Wilders zeggen dat hij heeft geknokt. Dat ben ik met hem eens. Ik neem mijn pet af voor wat de heer Wilders heeft laten zien en hoe hij hier is gekomen met 37 zetels, na al die jaren, onder moeilijke omstandigheden. Dat mag ook gezegd worden. Dan is het zover gekomen dat je een regering krijgt volgens PVV-snit, met ministers. Die zijn geleverd. Het lef om dat te doen heeft hij gehad. Hij neemt die verantwoordelijkheid. Dan komt het moment dat je die kans hebt. Dan zit het kabinet er. Dan gaat het niet snel genoeg. Dat ben ik helemaal met hem eens. Dat heb ik vaker in asieldebatten gezegd. Het gaat niet snel genoeg. Maar wat is dan leiderschap? Is het dan misschien ook leiderschap om tegen je PVV-kiezers te zeggen: oké, het gaat niet snel genoeg, ik kan er ook mee stoppen, maar dan komt de deur u gehate meneer Timmermans door de deur en zijn we alles kwijt. Is het niet ook lef om tegen je kiezer te zeggen: ik snap uw teleurstelling, het kan sneller, maar ik zit nu in een positie waarin ik wat kan bereiken voor Nederland, voor de PVV-kiezer, en anders ben ik weer af langs de zijlijn en is het inderdaad de vraag wie er nog met mij wil regeren? Wat is daarop het antwoord? Wat is dan een rechte rug? Je kunt een rechte rug hebben, maar wel met lege handen staan.

De heer **Wilders** (PVV):

Nee. Het gaat echt om trouw aan je kiezer, het in de ogen kunnen kijken van je kiezer en het belangrijkste punt uit je verkiezingsprogramma, dat je denkt voor elkaar gekregen te hebben in het hoofdlijnenakkoord, voor elkaar te krijgen. Nogmaals, wij zijn daar redelijk in geweest. Ik had al veel eerder kunnen opstappen, maar dat hebben we niet gedaan. Het was volgens mij de eerste keer in de Nederlandse geschiedenis dat de leider van de grootste partij die meeregeert geen premier is geworden. Het is al te gek voor woorden dat dat is gebeurd. Dat was al een concessie van mij. Daarna hebben we, zoals u weet, in oktober, november vorig jaar in het Catshuis NSC hun zin gegeven door van de noodwet een spoedwet te maken. Dat was ook al een concessie. U ziet dat we dat dus hebben gedaan. Daar hebben we mee ingestemd, maar we hebben dat wel gedaan op verzoek van de fractie van NSC. Wat zou er zijn gebeurd als die noodwet het wel had gehaald? Ik zeg dat even los van de vraag of hij een meerderheid in de Eerste Kamer zou hebben. Maar stel dat hij het had gehaald. Dan zou die wet meteen zijn ingegaan. Dan kon er een periode meteen alles gedaan worden. Dat was namelijk het gevolg van de noodwet. Dat is niet gebeurd. Dat hebben we geaccepteerd, maar op een gegeven moment is het klaar. Het is niet zo dat we de eerste keer hebben gezegd "weet je wat, we gaan weg" of weet ik wat dan ook. Ik ben geen premier geworden. We hebben ons kroonjuweel uit het hoofdlijnenakkoord ingeruild voor een spoedwet. Ik heb er nu nog

kiespijn van. En dan zie je vervolgens dat landen om ons heen veel verder gaan dan wij. Dan zie je dat je de handtekening voor je plannen niet krijgt en dan zeg je: nu is het genoeg. Dat is wat ik al mijn kiezers kan uitleggen, recht in hun gezicht.

De voorzitter:
45 seconden.

De heer Eerdmans (JA21):
Maar dacht u dat de BBB geen kiespijn heeft, of de VVD of NSC? Iedereen heeft kiespijn. Besturen is kiespijn. Dat is het. Maar elke dag dat jullie aan het werk waren, hadden we tenminste geen linkse coalitie die de boel weer aan het terugschroeven was. Ik snap die afweging gewoon niet. Als je 37 zetels haalt, zitten daar heel veel gematigde kiezers bij die zeiden: "Eerdmans, ik stem nu op de PVV, want die gaan het doen. Die moet de grootste worden want daar hebben we onze hoop op gevestigd, en niet Timmermans." Ik weet zeker dat er PVV-kiezers zijn die Wilders trouw zullen blijven, maar er zullen er een heleboel teleurgesteld zijn. Die dachten dat zij met de gematigde Wilders verder zouden komen. We staan gewoon stil. We gaan achteruit. Dat is het gevolg hiervan. We gaan achteruit, en waarschijnlijk nog verder als het links lukt om na de verkiezingen een meerderheid te smeden met middenpartijen. Ik snap die afweging gewoon niet. Ik snap wel dat je een rechte rug wilt hebben. Die kun je hebben in de oppositie, maar niet als je samenwerkt. Dan moet je concessies doen wil je resultaten bereiken. Ik snap gewoon niet dat die Wilders niet is blijven staan. Na alle turbulentie die hij heeft doorstaan en de offers die hij heeft gebracht — want dat geef ik hem mee — snap ik niet dat je het dan uiteindelijk zo uit je handen laat vallen.

De heer Wilders (PVV):
We laten niks uit onze handen vallen. Die gematigdheid die u mist, hebben we laten zien. Dat moet ik u nog zien doen als u ooit in een kabinet komt. Wij hebben, terwijl we er recht op hadden, het premierschap afgestaan. Het zal je maar gezegd worden: we willen met je regeren, maar we willen niet dat je premier wordt. Dat hebben we afgestaan, terwijl we er het volste recht op hadden. Daarna hebben we ons kroonjuweel, de noodwet, ook opgegeven. Iedereen was daarvoor of daartegen, maar wij vonden het in ieder geval belangrijk dat die meteen inging. Wij hebben die opgegeven voor een spoedwet, met het gevolg dat die dit jaar niet eens meer ingaat, als hij al overeind blijft. Dus kom bij mij niet aan met dat wij niet tot het uiterste zijn gegaan om in het kabinet te blijven. Wij zijn tot het uiterste gedaan. We hebben meer concessies gedaan dan u waarschijnlijk ooit zou doen, meneer Eerdmans. Maar er is een grens en dat is de belofte aan de kiezer om te zorgen voor minder asiel. Die grens gaan wij niet over.

De heer Eerdmans (JA21):
Dit was een droomcoalitie, denk ik, niet alleen voor de PVV maar ook voor de rechtse kiezer. Je kunt heel emotioneel worden en zeggen: wij hebben onze zin niet gekregen. Nee, dat is coalitiewerk. Daar moet je een keer aan wennen als je echt wilt meedoen in plaats van aan de zijlijn staan. Dus ja, ik denk dat heel veel kiezers juist dachten dat ze met de maatregelen die er stonden ... En nogmaals, die waren

helemaal goed, want de PVV heeft dat verzilverd in het coalitieakkoord. Maar dan moet je ze ook durven uitvoeren. De heer Wilders zegt: we hebben zo vaak de storm doorstaan en nu houdt het een keer op. Nee, juist niet! Ik heb altijd gezegd: als jullie de zomer halen, haal je het einde van de rit. Dit is doodzonde.

De voorzitter:
Kort.

De heer Wilders (PVV):
Ik heb al antwoord gegeven.

Mevrouw Van Vroonhoven (NSC):
Ik sla even aan op de uitspraak in onze richting dat het een zwaarbevochten compromis is dat de noodwet een spoedwet werd. Laat ik de heer Wilders eraan helpen herinneren dat wij de noodwet samen met hem in het hoofdlijnenakkoord hebben opgenomen en dat wij hebben gezegd dat er sprake moest zijn van een noodsituatie. Wij hebben u weten te behoeden voor het feit dat deze maatregelen, die wij met z'n allen wilden, bijvoorbeeld in de Eerste Kamer zouden sneuvelen. Bent u dat met mij eens?

De heer Wilders (PVV):
Nee, u heeft ons tergend gek gemaakt. En dan zeg ik het vriendelijk, omdat u niet onaardig bent. Maar politiek is uw fractie een ramp. U bent begonnen met dat "dragend gemotiveerd". Vorig jaar heeft u bij de regeringsverklaring of de Algemene Beschouwingen tijdens het debat dat grapje van artikel 68 uitgehaald, waardoor alle stukken openbaar waren. Dat heeft u niet per ongeluk gedaan. Vervolgens kwam er een hele discussie en hebt u gezegd: ik heb dat niet gezegd. U heeft gezegd "ik wil dat die noodwet verdwijnt". U had er net mee ingestemd bij het hoofdlijnenakkoord. Toen heeft u de papieren openbaar laten maken. Kunt u zich nog herinneren dat u hier stond? En daarna heeft u in het Catshuis eigenlijk het mes op tafel gelegd door met de smoes te komen dat het anders niet door de Eerste Kamer zou komen. U bent de architect daarachter. Als ik dat met uw plannen had gedaan, dan denk ik niet dat u dat had geaccepteerd.

Mevrouw Van Vroonhoven (NSC):
Dat was mijn vraag niet. Ik probeerde u te zeggen dat u tien weken de tijd had om aan te geven dat er sprake was van een noodsituatie. Die noodsituatie was er niet. Toen die er niet kwam, hebben we met elkaar gezegd: luister eens even, we zouden de concrete maatregelen die in de noodwet staan graag op een andere manier erdoorheen willen krijgen. In het verlengde hiervan wil ik het volgende aan de heer Wilders vragen. Afgelopen zomer hebben we samen voor die concrete inhoudelijke maatregelen getekend. Denkt u niet dat het doodzonde is dat u nu wegloopt, omdat we het met elkaar hadden willen bewerkstelligen? Vindt u het ook niet zonde voor uw eigen kiezers? Ik vind het doodzonde.

De heer Wilders (PVV):
Ja, dat is vaak een goed teken. Maar toch, ik denk dat onze kiezer begrijpt dat we op een gegeven moment, na alle

concessies die we hebben gedaan en na alle andere tegenwerking ... Ik heb het nog niet eens over die 1.000 of 800 vragen die na het laatste wetsvoorstel van mevrouw Faber, toen nog minister, zijn gesteld. Volgens mij had uw fractie daar een groot aandeel in, waardoor het weer allemaal later werd. Wij zijn er knettergek van geworden. Het is een keer klaar. Het is gewoon een keer klaar. Ik zeg u eerlijk: uw partij is daar eigenlijk de grootste reden van.

Mevrouw **Van Vroonhoven** (NSC):

Ik weet niet of ik dat als een compliment moet zien ...

De heer **Wilders** (PVV):

Zie het als een compliment.

Mevrouw **Van Vroonhoven** (NSC):

Waar wij uit elkaar lopen, is de manier waarop we ons doel willen bereiken. U roept heel veel. We hadden het met elkaar kunnen bewerkstelligen. Wij zijn blijven zitten, maar u bent weggelopen, meneer Wilders.

De heer **Wilders** (PVV):

U had uw handtekening gezet onder het hoofdlijnenakkoord met een noodwet. Daar heeft u voor getekend en u heeft daarna, via het openbaar maken van ambtelijke stukken tot en met overleg in het Catshuis, de wet drie maanden later bewust onthoofd. Daarmee heeft u een hele hoop kwaad bloed gezet.

Mevrouw **Van Vroonhoven** (NSC):

Omdat u, meneer Wilders, niet kon aantonen dat er sprake was van een noodsituatie. En dat was wel de voorwaarde!

De heer **Wilders** (PVV):

Nee, het stond gewoon in het hoofdlijnenakkoord. U heeft het helemaal kapot gemaakt. Nieuw Sociaal Contract heet uw partij, maar als het Nederlandse Sabotage Club zou heten, had het ook geklopt.

Mevrouw **Van Vroonhoven** (NSC):

Ik vind dit een persoonlijke aanval. Dat is precies de reden waarom het samenwerken met u zo ongelofelijk ingewikkeld is.

De heer **Wilders** (PVV):

Goed. Ik heb gezegd wat ik wilde zeggen. Laten we maar teruggaan naar de kiezer.

De **voorzitter**:

Het woord is aan de heer Jetten. Ik zal ergens rond de klok van 12.30 uur schorsen. We zullen zien hoever we dan op het schema zijn. Het woord is aan de heer Jetten.

De heer **Jetten** (D66):

Ja, wat een niveau net op het einde!

Voorzitter. In november 2023 gingen meer dan 10 miljoen Nederlanders naar de stembus. Al die 10 miljoen mensen wilden oplossingen. Oplossingen voor de woningnood, voor migratie en voor beter onderwijs. Die kiezer staat nu met lege handen. Die kiezer had veel meer verwacht van de politiek. Wij Nederlanders hebben altijd ontzettend veel bereikt door samen te werken en er samen uit te komen. Dat is waar we altijd goed in zijn geweest. Het is wat ons welvarend heeft gemaakt: samenwerken is wat Nederland tot Nederland maakt.

Maar mensen ervaren dat we nu zijn vastgelopen. Vooruitgang voelt steeds vaker als iets van vroeger. Vrede is niet langer vanzelfsprekend. Een veilige buurt is geen gegeven. Een betaalbare woning is niet te vinden. De kansen om echt mee te doen, zijn ongelijk verdeeld. Bovendien voelen en zien we meer en meer de opwarming van de aarde. Juist nu hebben we elkaar hard nodig, maar het lijkt alsof we meer en meer tegenover elkaar staan. We zagen het net gebeuren.

Den Haag staat al twee jaar stil. Nederlanders zagen gedoe, geruzie en chaos. En het allerergste is: er is helemaal niets verbeterd in het land. Heel eerlijk gezegd overheerst bij mij ook enige opluchting. De megabezuinigingen op het onderwijs kunnen nu namelijk van tafel. We kunnen weer investeren in onze economie. We kunnen wél leiderschap tonen rondom de oorlog in Gaza. Laten we nu de handen ineenslaan voor ambitieus klimaatbeleid en eindelijk doorbraken realiseren voor meer woningen. Het kan wel!

De kabinetsval leidt tot veel boze reacties van de coalitiepartners NSC, BBB en VVD. Vooral bij de VVD is iedereen heel erg boos, konden we zien. De boosheid van die partijen richt zich op meneer Wilders. Ik verbaas mij daarover, want hoe hebben die partijen zich zo kunnen laten verrassen? De heer Wilders is namelijk helemaal niets veranderd. Zijn agenda draait al 27 jaar om het zaaien van wantrouwen en het doen van onrealistische beloften. En als het spannend wordt, kiest Wilders voor het hazenpad. Hij deed het bij de VVD in 2004, hij deed het bij Rutte in 2012 en hij doet het nu opnieuw. Mevrouw Yeşilgöz is willens en wetens in die val van de heer Wilders getrapt, omdat ze dacht dat ze er zelf beter van zou worden. Maar wat een rechtse Droomvlucht had moeten zijn, eindigt in een Fata Morgana, een luchtspiegeling die uiteenspat als je dichterbij komt. De VVD speelt nu de verloren onschuld, maar ze heeft gegokt en verloren.

Laten we nu zo snel mogelijk verkiezingen houden. En daarna met volle kracht vooruit. Ons land zit vol met energie. Als we ruimte geven aan die energie en ruimte geven aan elkaar, brengen wij Nederland weer in beweging. Dan komt er weer vooruitgang en bouwen we samen aan een land waar alle Nederlanders weer trots op kunnen zijn.

Wij als politiek hebben de grote verantwoordelijkheid om het vertrouwen van de mensen in het land weer terug te winnen, door te laten zien dat we hier in de Tweede Kamer ook fatsoenlijk met elkaar kunnen samenwerken, niet met nog meer populistische beloften of cynische spelletjes, maar door samen te laten zien dat we het leven voor iedereen in Nederland beter kunnen maken.

Dank u wel, voorzitter.

De voorzitter:

Dank u wel. De heer Dassen van Volt.

De heer Dassen (Volt):

Voorzitter. Vandaag is een mooie dag. Anderhalf jaar zetten de PVV, NSC, BBB en de VVD ons land stil. Onder leiding van toetsenbordstrijder Wilders werd dit mede mogelijk gemaakt door VVD-leider Yeşilgöz. Nederland werd minder groen, minder eerlijk en minder veilig. Mijn vraag aan mevrouw Yeşilgöz is simpel: is het nu voorbij met het gesjans met extreemrechts? We staan voor enorme uitdagingen, maar we hebben nu de kans om een toekomst te bouwen die nog veel, veel mooier is dan het hier en nu. Die kans heeft dit kibbelkabinet laten liggen. Dit was een kabinet van stilstand. Daarmee liet het kabinet alle Nederlanders en Europeanen in de steek die wel het lef en de ambitie hebben om ons leven in het hier en nu beter te maken. Dat voelen Nederlanders elke dag: de wetenschapper die ontslagen is omdat het kabinet niet durfde te investeren in de toekomst, de student die haar toekomst in vlammen op ziet gaan omdat de coalitie geen enkele groene keuze durfde te maken, en de moeder die zich afvraagt of haar kinderen in Nederland nog welkom zijn.

Nu worden de kaarten opnieuw geschud. Aan alle Nederlanders die weer zin hebben in de toekomst, die weten dat we zo veel beter kunnen dan wat we de afgelopen jaren hebben gezien, is mijn boodschap dan ook heel simpel: vanaf vandaag hebben we de kans om de toekomst weer terug te pakken. Nu is er de kans op echt iets nieuws, op een politiek die de blik naar de toekomst zet, een politiek voor de nieuwe generatie, die geen genoeg neemt met de status quo of het middelmatige midden, maar weer durft te dromen van vette ideeën die de oude Haagse politiek niet aandurfte. We nemen afscheid van deze oude, oneerlijke samenleving.

Het is tijd voor een basisinkomen. Gratis geld voor iedereen, waarmee we als eerste land armoede echt uitroeien. We bouwen een digitale toekomst, met technologie die ons niet verzwakt maar versterkt, met een Europese Google, X of Meta. Want de toekomst is digitaal en dus moet de politiek dat ook zijn. Volt als digitale partij begrijpt dat. We verslaan de klimaatverandering. Dat kunnen we al decennia, als we ons maar een groene wereld durven voor te stellen. Goedkoop met de trein door Europa en elk Kamerlid een lekkere portie kweekvlees op het bord — dat is net zo lekker.

Ziet ook de premier dat we tot veel meer in staat zijn dan wat deze coalitie hem voorgeschoteld heeft? Wij eisen dus ook verandering, nu. Ik zie het enthousiasme bij veel andere Kamerleden. Gaat de minister dus aan de slag met deze ideeën? We hebben de afgelopen jaren gezien wat de stemmen van het verleden ons brengen. Nu is de stem van de toekomst aan de beurt. Die kans wil Volt met beide handen vastpakken, samen met iedereen die klaar is voor nieuwe politiek. Het kabinet is gevallen en een nieuwe generatie staat op om haar toekomst terug te pakken. Mijn oproep vandaag aan iedereen, niet alleen aan de coalitie maar ook aan de oppositie, is dit: durf weer een beetje te dromen!

Voorzitter. Ik kan niet anders zeggen: ik heb er zin in. Dank u wel.

De voorzitter:

In dat kweekvlees? We gaan luisteren naar de heer Bontenbal van de fractie van het CDA.

De heer Bontenbal (CDA):

Voorzitter. Deze coalitie is geëindigd zoals zij is begonnen, met wantrouwen, met amateurisme en met chaos. Onverantwoord en roekeloos is de val van dit kabinet. Juist in deze tijd van internationale onveiligheid en onzekerheid wordt van politici verwacht dat zij kiezen voor de toekomst van Nederland en niet voor het eigen belang. Nederland snakt naar een fatsoenlijke politiek, naar degelijke bewindspersonen, naar een politiek die er is voor het algemeen belang.

De PVV heeft opnieuw laten zien dat zij roekeloos omgaat met de toekomst van Nederland en dat ze niet bereid is om verantwoordelijkheid te nemen. Maar ook de VVD heeft een onverantwoordelijke rol gespeeld. Anderhalf jaar geleden liet de VVD het kabinet ook vallen op het thema migratie. Ook toen hebben we dat onverantwoord en roekeloos genoemd. Ook toen was immers de oorlog in Oekraïne al gaande. De VVD heeft weloverwogen de sleutels van het landsbestuur in handen van de PVV gelegd. Het resultaat hebben we gezien: chaos en stilstand. En dat terwijl wij ons geen stilstand kunnen veroorloven.

Deze coalitie zei Nederland op één te zetten, maar heeft zichzelf op één gezet en Nederland pas op twee. Een jaar lang hebben we naar politiek amateurisme moeten kijken. Dit was het slechtste kabinet sinds de Tweede Wereldoorlog. Het allerergste is dat opnieuw het vertrouwen van kiezers is geschaad. Opnieuw is het aanzien van de politiek verder gedaald door het handelen van deze coalitiepartijen.

Het CDA heeft vanaf de eerste dag constructief oppositie gevoerd, om daarmee bij te dragen aan een fatsoenlijk Nederland. Een keuze voor stabiliteit in plaats van spektakel, voor verbinding in plaats van verdeeldheid, voor verantwoordelijke oplossingen in plaats van kortetermijnpolitiek. Daar gaan we ook de komende maanden mee door. Ook in een demissionaire tijd verdient Nederland dat we aan de slag gaan met maatregelen om meer woningen te bouwen, meer grip te krijgen op migratie en vooral: een politiek die het wantrouwen in de samenleving niet aanjaagt, maar de samenleving krachtiger en sterker maakt. Daarnaast wil het CDA op de kortst mogelijke termijn nieuwe verkiezingen.

Ik wil onze premier danken voor zijn onvermoeibare inzet. Ik wil hem en zijn kabinetsploeg vragen om in het belang van Nederland de komende maanden te doen wat nodig is. Er moet een begroting worden gemaakt en op de dossiers woningbouw, migratie, defensie en toekomstig verdienvermogen kunnen wij ons geen vertraging veroorloven. Het CDA zal altijd een constructieve bijdrage leveren in het belang van Nederland. Mijn collega's in de Kamer zou ik willen vragen: laten we op dit moment terughoudend zijn met allerlei politieke wensen, want we kunnen ons niet nog meer chaos veroorloven. Het CDA zal zeer terughoudend zijn met het indienen of steunen van allerlei voorstellen die niet behulpzaam zijn bij het op de rails krijgen van een ordentelijk proces en bestuur van ons land.

Voorzitter. Nederland heeft een fatsoenlijke politiek nodig, met vakbekwame bestuurders. Nederland heeft na twee

jaar politieke chaos geen experimenten meer nodig, maar een politiek voorbij de waan van de dag, voorbij het dagelijkse geroep toeter, voorbij de ophitsen op sociale media, voorbij de platte oneliners, voorbij het doorschuiven van problemen naar de toekomst. Wat nodig is, is een politiek die gaat voor het algemeen belang en voor de lange termijn. Het is hoog tijd voor christendemocratische politiek.

Dank u wel, voorzitter.

De heer **Stoffer** (SGP):

Ik ben benieuwd hoe vaak de heer Bontenbal het woord "fatsoen" heeft gebruikt. Nee, hoor, dat was gisteravond. Een andere vraag. Ik heb juist de bijdrage van het CDA gehoord. We hebben de afgelopen jaren hier beiden constructief ten opzichte van het kabinet gestaan en hebben geprobeerd om voor het land het goede te zoeken. Ik heb juist de vraag gesteld aan de heer Wilders. Er liggen een aantal wetten om de asielinstroom te beperken. Volgens mij is dat iets wat het CDA en de SGP delen. Ik heb in de interruptie al laten merken dat wij de wetten die klaarliggen zo snel mogelijk willen behandelen, om ervoor te zorgen dat we de instroom op korte termijn beperken en niet hoeven te wachten tot er weer een nieuw kabinet komt enzovoort. Ik heb een heel concrete vraag: staat het CDA daar net zo in en willen zij ook die wetten met spoed behandelen, zodat die instroom op een zo kort mogelijke termijn naar beneden gaat?

De heer **Bontenbal** (CDA):

Ik heb inderdaad aan Johan Derksen beloofd het woord "fatsoen" heel vaak te gebruiken, meer dan hem lief is. Dat zal ik de hele campagne en mijn hele politieke carrière blijven doen. Volgens mij kan Nederland wel wat fatsoen gebruiken en zit Nederland daar ook op te wachten. U gaat dat inderdaad heel vaak van mij horen.

Ik heb net gezegd dat wij constructief in de wedstrijd gaan zitten. Een aantal dossiers moeten gewoon verder. Ik heb daar migratie ook bij genoemd. U mag dus van ons verwachten dat wij op dat punt ook constructief gaan zijn. Ik denk dat we even moeten puzzelen wat haalbaar is, want er is een bewindspersoon teruggetrokken. Wie gaat dat overnemen? Lukt het met allebei de wetten? Ik zeg heel eerlijk: ik heb de afgelopen weken heel veel tijd gestoken in de voorbereiding van die wetten. Ik heb dagenlang zitten studeren en ik weet dat meerdere collega's in de Kamer — ik sprak Michiel van Nispen gisteren — dat ook hebben gedaan. Ik weet dat er veel meer Kamerleden zijn die heel veel tijd in de behandeling van die wetten hebben gestoken. Daarom vind ik het ook zo schandelijk dat op dit moment de stekker uit het kabinet getrokken wordt, net voordat de wetsbehandeling zou plaatsvinden.

Dit zou de komende weken behandeld worden. En dan het verhaal houden van: we worden tegengewerkt ... Dat is echt totaal de omgekeerde wereld. We gingen de wetten behandelen. Kamerfracties hadden zich voorbereid. En ja, er waren 700 vragen. Maar kijk even naar de lengte van die tekst. Ik heb als voorbeeld de Warmtewet er even bij gepakt, die hier behandeld wordt door de minister van Klimaat en Groene Groei. Die had niet 88 maar 140 pagina's aan antwoorden. 700 vragen is veel, maar er zitten allemaal dubbelingen in. Als u kijkt naar de antwoorden van die vragen, 88 pagina's, dan durf ik te wedden dat 60% van die pagina's

cursief staat. Oftewel: dat zijn de vragen van de Kamer en zijn alleen maar antwoorden die verwijzen naar andere documenten. Er is dus heel weinig beantwoord. Er is helemaal niet zo veel werk verzet. Als ik dan toch nog even mag doorgaan met deze rant, voorzitter: als de PVV daadwerkelijk snelheid had willen maken, dan had die het volgende moeten doen — maar dit kun je alleen doen als je capabele bestuurders in dit vak zet. Dan had je namelijk de voorstellen die het vorige kabinet al klaar had liggen ... Er was namelijk een heel pakket. Mevrouw Bikker knikt; zij weet precies wat het pakket is. Die stukken liggen ook gewoon bij de Kamer. Mevrouw Faber had die stukken eruit kunnen halen en in een wetsvoorstel kunnen zetten en dan had het binnen een maand bij de Kamer kunnen liggen. Dan hadden we parallel die moeilijker dingen kunnen doen, zoals het tweestatusstelsel, maar dan waren we wel begonnen. Dan hadden we waarschijnlijk al een wet ingevoerd. Dat hele verhaal over "wij zijn vertraagd door de rest van de coalitiepartijen of door de Kamer" is dus lulkoek. De PVV heeft zelf incapabele bestuurders geleverd.

De **voorzitter**:

Wilt u wel een beetje fatsoenlijke woorden gebruiken?

De heer **Bontenbal** (CDA):

Voorzitter, ik kom ook uit Rotterdam-Zuid.

(Hilariteit)

De **voorzitter**:

Als dat een excuus is ... De heer Stoffer.

De heer **Stoffer** (SGP):

Het Veluwe fatsoen is toch iets anders dan het Rotterdamse, maar daar drinken we wel koffie over. "Ja" was qua antwoord genoeg geweest. Mijn oproep aan het CDA is de volgende. Zij hebben hier vijf zetels — dat zullen er misschien straks meer worden — maar in de Eerste Kamer zes. Wij hebben er daar twee. Laten wie die acht zetels gebruiken om de asielinstroom, vooruitkijkend, in de komende periode op de kortst mogelijke termijn naar beneden te brengen. Laten we kijken of we die wetten zo snel en zo goed mogelijk door de Kamers kunnen loodsen.

De heer **Bontenbal** (CDA):

U zegt het precies goed: zo snel mogelijk en zo goed mogelijk. Wij kijken naar de inhoud van de wetten. Ik heb eerder in het debat met mevrouw Faber gezegd: ik laat mij door niemand piepelen. Dus er gaat een goede wet komen. Wij hebben verbetervoorstellen. Die gaan wij indienen. Wij gaan dat constructief doen, zo snel als mogelijk, maar ook op een goede manier, want niets is slechter voor het vertrouwen van kiezers in de politiek dan dat die wetten binnen twee weken door de rechter worden afgeschoten. Ik heb het vaak over de cirkel van gebroken beloften. Dat is wat populistten doen. Een wetsvoorstel door de Kamer heen jassen dat daarna bij de rechter strandt, is ook een vorm van populisme. Wij gaan dat dus netjes, ordentelijk en snel doen.

Mevrouw **Ouwehand** (PvdD):

Ik deel de analyse van de heer Bontenbal wel, maar ik blijf toch een beetje haken op dat het CDA er wel voor gekozen heeft om met dit kabinet, waarvan we van tevoren al konden weten dat het ophitsen zou worden, waarvan we van tevoren konden zien dat de rechtsstaat niet gerespecteerd zou worden en dat rechters en iedereen de schuld zouden krijgen ... Het CDA heeft er toch voor gekozen om te zeggen: "Wij zijn eigenlijk meer voor democratisch ethos, maar we gaan wel constructief samenwerken met het kabinet. We trekken hier geen rode lijn, want dat wat nu op het spel staat en wat nu aangevallen wordt door het kabinet, is gewoon te waardevol. Dan moeten we met z'n allen zeggen: zo gaan we het gewoon niet doen." Ik vraag me af of de heer Bontenbal daar nu anders in zou kiezen. Want ik hoor hem weer zeggen: we gaan wel constructief werken met een kabinet dat we eigenlijk helemaal niks vinden.

De heer Bontenbal (CDA):

Het CDA is een constructieve partij die het belang van Nederland bovenaan zet. Ik had een makkelijkere route kunnen kiezen, maar dat doet de CDA-fractie niet. Ook de komende weken kan ik me een populistische route voorstellen, maar dat gaan wij niet doen. Populisme is winnen op de korte termijn, maar je sloopt je partij en Nederland op de lange termijn. Wij hebben daar als partij misschien ook wel een beetje ervaring mee. U zegt: een rode lijn. Die hebben we regelmatig getrokken. Mevrouw Faber kwam met dat malle idee van die borden bij azc's. Het CDA was de fractie die de volgende dag een motie indiende en dat voorstel van tafel veegde. We hebben heel vaak rode lijnen getrokken, maar we hebben er ook voor gezorgd dat de btw op boeken en kunst enzovoorts niet verhoogd is. Wij hebben ook best wel veel kunnen repareren en dit is hoe het CDA graag wil zijn. Niet ons belang staat voorop. Wij bekijken steeds: kunnen we Nederland iets sterker maken? Als wij de komende tijd kunnen helpen om een aantal voorstellen die goed zijn voor Nederland door de Kamer te krijgen, dan gaan wij dat doen.

Ik hoop eerlijk gezegd dat alle fracties zo in de wedstrijd staan. Laten we alsjeblieft niet de fout van de vorige keer maken, toen we achter de coulissen bezig waren met laptops, met allerlei amendementen op het laatste moment, die vervolgens allemaal gerepareerd moesten worden omdat het gewoon knutselwerk was. Laten we met elkaar ervoor kiezen om dit kabinet nu even het mandaat te geven om in ieder geval naar een robuuste begroting te gaan en het kabinet te vragen met alle fracties daarover te praten. Laten we het ordentelijk doen. Het is nu al een chaos. Laten wij als Kamer de chaos niet groter maken. Ik vind: politici moeten constructief zijn.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Ja, maar het is natuurlijk niet alleen maar de keuze tussen wel populistisch of niet populistisch. Het is ook dat hier alles op het spel stond wat we nodig hebben om de samenleving goed in te richten, om goed met elkaar samen te kunnen leven hier, om problemen te kunnen oplossen. En daar heb je die democratische rechtsstaat voor nodig. Daarvoor heb je respect voor de democratische rechtsstaat nodig, respect voor de Grondwet.

Het CDA heeft toch destijds besloten om niet samen met bijvoorbeeld de Partij voor de Dieren te zeggen: ja, maar een kabinet met bewindslieden die er gewoon racistisch

gedachtengoed op nahouden, dat kunnen we niet steunen, en een kabinet waarvan we nu al kunnen zien dat het alles en iedereen de schuld gaat geven, met hele grote schade tot gevolg, en dat rechters de schuld geeft van alles, gaat voor zulke grote schade zorgen, dat we hier een streep trekken. Dat is ook verantwoordelijkheid nemen. Dat is namelijk blijven staan voor je democratische ethos en met elkaar die democratische rechtsstaat echt beschermen tegen alle aanvallen die dit kabinet erop heeft gepleegd.

De heer Bontenbal (CDA):

Ik denk dat mevrouw Ouwehand heeft gezien dat wij die democratische rechtsstaat steeds juist overeind hebben gehouden. Het CDA heeft niet dit kabinet gesteund. Er waren vier coalitiepartijen die de basis vormden voor dit kabinet. Het CDA was daar geen onderdeel van, dus als u zegt dat het CDA het kabinet heeft gesteund, dan is dat iets wat niet klopt. De steun voor dit kabinet kwam bij vier coalitiepartijen vandaan. Die hebben dit kabinet in de benen geholpen en in de benen gehouden. Wij waren ook niet in staat het kabinet weg te sturen, want wij vormen geen onderdeel van die vier coalitiepartijen. Er zijn ook moties vanuit de coalitie geweest die u bijvoorbeeld ook gesteund heeft. Is dat dan ook steun? Als u consequent was geweest, zeg ik tegen mevrouw Ouwehand, had u niks meer gesteund. Niks, geen enkele begroting, geen enkele motie. Dan had u ook geen enkele motie met die partijen ingediend. Dat heeft u eigenlijk wel gezegd, maar ook niet gedaan. Deze vorm van samenwerken past u namelijk niet en past mij ook niet. We hebben allemaal gezocht naar hoe we Nederland wel verder kunnen helpen — we voelen hier allemaal onze verantwoordelijkheid voor Nederland — en daarbij wel steeds grenzen kunnen trekken bij het gedrag van dit kabinet. Ik heb dit op heel veel manieren geprobeerd. Ik denk dat het CDA dat oprecht heeft gedaan. Heel eerlijk gezegd, ik zou het ook niet anders gedaan hebben.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

De heer Bontenbal heeft gelijk: hij heeft dit kabinet niet gevormd. Het zijn deze partijen geweest — de VVD draagt de grootste verantwoordelijkheid — die dit hebben geformeerd. Alleen al dit geluid na dit gezegd te hebben is mij meer dan de moeite waard.

De heer Bontenbal (CDA):

U bent weer terug.

Mevrouw Ouwehand (PvdD):

Ik ben weer terug, ja. Maar vanuit de oppositie konden we wel met elkaar zeggen: we hebben niet de meerderheid, want die partijen hebben dat met elkaar gecheft ... Maar met de grootst mogelijke minderheid hadden wij, de volledige oppositie, kunnen zeggen: dit gaat zo veel schade aanrichten aan Nederland, dat dit wat ons betreft niet begint. Dat heeft het CDA niet gedaan. Daar heb ik naar gevraagd: zou de heer Bontenbal dat nu anders doen? De Partij voor de Dieren heeft geen enkele begroting gesteund. Die hele Miljoenennota? Niks daarvan. Betere plannen, waar Nederland echt van opknapt: dan kun je de steun van de Partij voor de Dieren krijgen; voor wat het waard is met onze drie zetels. Anders niet. Tussentijds hebben wij inderdaad wel moties en plannen gesteund. Want ik erken met de heer Bontenbal dat je ook in een dilemma komt. Je

kunt niet alles wat misschien een beetje een verbetering zou kunnen zijn, wegstemmen. Maar een fundamenteel signaal vanuit de oppositie ... Hier staan we voor een historische keuze: staan we voor de rechtsstaat of niet? Daar heb ik naar gevraagd en ik hoop dat de heer Bontenbal met zijn democratisch ethos daar toch nog eens over na wil denken als we weer de verkiezingscampagne ingaan.

De heer Bontenbal (CDA):

Nou, daar hoef ik eigenlijk niet over na te denken, want dat hebben wij de afgelopen anderhalf jaar steeds in onze fractie gedaan. Elke fractievergadering hadden wij het over: wat steunen we wel en wat steunen we niet, wanneer is het voor ons genoeg? Ik denk dat wij oprecht en integer keuzes hebben gemaakt. Ik zou het eigenlijk weer precies op dezelfde manier doen. U geeft zelf aan dat het een dilemma is. U zegt ook niet: ik heb alle amendementen verworpen. U zegt ook niet: ik heb alle moties weggestemd. U heeft ook ergens zelf een midden gekozen, omdat u, zoals u zelf toegeeft, een dilemma ervaart. Dat hebben wij allemaal ervaren. Wij zijn, denk ik, net iets meer bereid om die maatregelen voor onze kap te nemen waarvan wij denken dat die Nederland verder helpen. Daarin zit wel een kleurverschil tussen mijn partij en uw partij. Het CDA is een partij die altijd verantwoordelijkheid voor Nederland wil nemen, en dat zullen we tot het einde der tijden blijven doen.

De voorzitter:

Tot het eind der tijden zelfs! Ik geef graag het woord aan de heer Van Baarle. Na de heer Van Baarle ga ik schorsen voor de lunch. Dan kunnen we allemaal gratis kweekvlees eten, ongetwijfeld op kosten van de heer Dassen. Het woord is aan de heer Van Baarle.

De heer Van Baarle (DENK):

Voorzitter. Het kabinet met de meest racistische denkbeelden ooit is gevallen. Het eerste extreemrechtse kabinet sinds de Tweede Wereldoorlog is weg. Heel veel mensen in het land hebben het gevoel: eindelijk! Eindelijk valt die regering die Israël tot op het bot steunt en wegstijgt van de genocide in Gaza. Eindelijk mogen die islamhaters niet meer in vak K zitten. Eindelijk zijn mensen met racistische ideeën uit het kabinet. Een jaar lang hebben mensen moeten toekijken hoe dit extreemrechtse kabinet een ramp voor ons land was. Mensen zagen hoe dit kabinet mensen tot op het bot beledigde omdat ze moslim zijn, hoe dit kabinet klakkeloos achter Netanyahu aanliep en niks gaf om de mensen in Gaza en hoe dit kabinet niets betekende voor de mensen in ons land. Dit kabinet was een ramp en een dieptepunt.

De mensen die dit kabinet mogelijk hebben gemaakt, zijn daardoor geen haar beter dan Geert Wilders. Al die politici, Dilan Yeşilgöz voorop, hebben hoogstpersoonlijk de rechten van Nederlanders ingeruild voor de macht. Ze hebben gedanst met discriminatie. Schaam je hiervoor, zeg ik tegen mevrouw Yeşilgöz. Dit is háár puinhoop. Dit is háár ruïne. Schaam je, mevrouw Yeşilgöz. De VVD en mevrouw Yeşilgöz zijn niets meer dan PVV'ers in andere kleding.

Tegen Nederland zeg ik vandaag: Geert Wilders gaat hier niet stoppen. Hij vindt het kabinet met de meest racistische denkbeelden ooit zelfs niet racistisch genoeg. Hij wil premier worden en zal pas stoppen als zijn maatregelen tegen

moslims en de islam doorgevoerd worden. Wij moeten hier politiek tegen in verzet komen. De komende verkiezingen zijn een strijd voor onze rechten. De meerderheid van deze Kamer werkte samen met Geert Wilders. Op anderen kunnen wij dus niet bouwen. Wij moeten sterk worden. Wij moeten het tegengeluid zijn. Want als wij het zelf niet doen, doet niemand anders het. Nu is het moment om op te staan voor je rechten en de komende verkiezingen zijn daarbij allesbepalend.

Voorzitter. Het pijnlijkste dieptepunt van deze regering is hoe er al negentien maanden weggekeken wordt van de genocide in Gaza. Meer dan 50.000 doden, verhongering als wapen, bommen op vluchtelingenkampen, bommen op ziekenhuizen, beelden van kinderen die levend verbrand zijn, hulpverleners die doodgeschoten werden, steeds meer land dat wordt geroofd door zionistische dieven; deze regering van Wilders en Yeşilgöz keek willens en wetens weg, bleef Israël steunen en is daarmee medeplichtig. Ik zeg tegen de premier: u heeft geen excuses meer. Die had u al niet, maar die zijn nu niet eens meer te verzinnen.

De coalitie is gevallen en niets, maar dan ook niets staat u in de weg om maatregelen tegen Israël te nemen. Doe dit, want u bent nu medeplichtig. Door uw nietsdoen bent u medeplichtig. U zal de geschiedenis ingaan als de premier die de genocide in Gaza ondersteunde, als u niets blijft doen. Erken daarom de Palestijnse Staat, stop de wapenhandel met Israël, stop de economische samenwerking met Israël, neem keiharde sancties tegen Israël en de Israëlische regering en neem keiharde sancties tegen iedereen die bijdraagt aan illegale nederzettingen. Nietsdoen is geen optie; trek een rode lijn.

De beraadslaging wordt geschorst.

De voorzitter:

Ik schors tot 13.00 uur.

De vergadering wordt van 12.09 uur tot 13.02 uur geschorst.